

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické teologie a filosofie

Zdeněk Svoboda

Ekonomistické paradigma a jeho vliv na životní prostředí

Diplomová práce

Vedoucí práce: RNDr. Matúš Kocian, PhD

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 8. května 2022

Zdeněk Svoboda

Bibliografická citace

Ekonomistické paradigma a jeho vliv na životní prostředí [rukopis]: diplomová práce / Zdeněk Svoboda; vedoucí práce: Matúš Kocian. -- Praha, 2022. -- 69 s.

Anotace

Diplomová práce z oboru environmentální etiky „Ekonomistické paradigma a jeho vliv na životní prostředí“ chce přestavit úskalí ekonomisticky orientovaného jednání soudobé společnosti a dopady takového jednání na životní prostředí. Příroda v tomto obecně akceptovaném modelu fungování světa plní roli neomezené zásobárny surovin a potravy a člověk je ve svém jednání motivován a z vnějšku stimulován touhou po majetku a blahobytu. Bezmezná důvěra ve vědecko-technologický pokrok dominuje nad rozvojem spirituality a vztahu k životnímu prostředí. To vše mnohdy na úkor nejchudších, kteří se nejméně podílejí na znečištění a změně klimatu. Práce seznámí čtenáře s vybranými aspekty ekologické krize a jejich dopady na člověka i přírodu. Představí interpretaci biblického antropocentrismu a dalších koncepcí přístupu k životnímu prostředí, které staví do popředí svého zájmu rozdílné subjekty. Cílem práce je zhodnotit udržitelnost aktuálně nastaveného fungování světa ve vztahu k životnímu prostředí a nabídnout alternativy spravedlivé k budoucím generacím a vedoucím k harmonickému vztahu člověka a přírody.

Klíčová slova

ekonomismus, konzumerismus, ekologická krize, antropocentrismus, spravedlnost

Abstract

The diploma thesis in the field of environmental ethics "The Economistic Paradigm and Its Impact on the Environment" wants to introduce the pitfalls of economically oriented behaviour of contemporary society and the effects of such behaviour on the environment. In this generally accepted model of the functioning of the world, nature plays the role of an unlimited supply of raw materials and food, and man is motivated and externally stimulated by a desire for wealth and prosperity in his actions. Boundless confidence in scientific and technological progress dominates the development of spirituality and the relationship to the environment. All this often at the expense of the poorest, who are the least involved in pollution and climate change. The work acquaints the reader with selected aspects of the ecological crisis and their impact on man and nature. It will present an interpretation of biblical anthropocentrism and other concepts of the approach to the environment, which puts different subjects at the forefront of their interest. The aim of the work is to evaluate the sustainability of the currently set functioning of the world in relation to the environment and to offer alternatives fair to future generations and leading to a harmonious relationship between man and nature.

Keywords

economism, consumerism, ecological crisis, anthropocentrism, justice

Počet znaků (včetně mezer): 128 311

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu mé diplomové práce dr. Kocianovi za cenné připomínky a trpělivost. Za tu děkuji i své rodině.

Obsah

Úvod	7
1. Ekonomismus jako antropogenní příčina ekologické a sociokulturní krize	9
1.1. Ekonomismus a konzumerismus	9
1.2. Dopady konzumerismu na životní prostředí	10
1.2.1. Klima, odpady, voda	10
1.3. Sociální důsledky konzumerismu	12
1.3.1. Chudoba, nedostatek potravin, sociální úpadek.....	12
1.4. Moderní fenomén těžby kryptoměn – příklad poškozování životního prostředí kvůli zisku.....	14
2. Vybrané myšlenkové směry antropocentrické a neantropocentrické ekologické etiky	16
2.1. Antropocentrismus jako počátek konzumerismu a ekologické krize?.....	16
2.1.1. Silný antropocentrismus	17
2.1.2. Slabý antropocentrismus.....	19
2.2. Neantropocentrická etika jako odpověď na problémy antropocentrismu.....	22
2.2.1. Biocentrismus Schweitzera a Taylora.....	22
2.2.2. Ekocentrismus a etika hodnoty	24
2.2.3. Hluboká ekologie Arne Naesse.....	25
2.3. Teocentrismus	26
2.4. Zhodnocení antropocentrických a neantropocentrických etických přístupů	27
3. Křesťanská ekologická etika	31
3.1. Historické kořeny ekologické krize u Lynna Whitea	31
3.2. Kritická reflexe Whiteova myšlení	34
3.3. Biblická perspektiva vztahu člověka a přírody	39
3.3.1. Příčiny nesprávné interpretace biblického textu	39
3.3.2. Ekologická interpretace biblické zprávy o stvoření.....	40

4. Automobilový ekonomismus a jeho vliv na životní prostředí.....	43
4.1. Automobilová kultura v konzumním paradigmatu.....	43
4.1.1. Podíl automobilismu na ekologické krizi	45
4.2. Elektromobilita	47
4.2.1. Počátky elektromobility	47
4.2.2. Vyjasnění pojmů	47
4.2.3. Řešení ekologických dopadů automobilismu elektromobilitou.....	49
4.2.4. Realita elektromobility	50
4.2.5. Akumulátory elektromobilů – recyklace a výroba	52
4.2.6. Elektromobilitou k udržení konzumního paradigmatu	53
4.2.7. Možná řešení problémů automobilismu	54
4.3. Environmentální odpovědnost firem v automobilovém průmyslu	55
5. Ekologická etika a spiritualita	58
5.1. Obecné dobro a mezigenerační spravedlnost.....	58
5.2. Výchova k ekologické spiritualitě	59
5.3. Nový životní styl.....	60
Závěr	63
Seznam literatury.....	66

Úvod

Environmentální etika není tématem posledních několika let. Snahy o začlenění přírody do axiologického systému lidské společnosti nás provázejí celými dějinami lidstva. Nikdy však nebyla otázka vztahu člověka k životnímu prostředí naléhavější než v dnešní době. S prudkým rozvojem vědy a techniky z dob průmyslové revoluce si člověk uvědomuje své možnosti a naplno začíná využívat přírodu a její zdroje pro uspokojení svých potřeb. Příroda už není pouhým zdrojem obživy, ale stává se zásobárnou surovin nezbytnou pro budování ekonomistického paradigmatu, ve kterém žijeme. Tento ekonomický redukcionismus nepřipouští etickou reflexi vztahu k životnímu prostředí a vzniklý konzumerismus se stává novým měřítkem naplněného lidství. To vše za cenu vážného poškození ekosystémů planety, které dorostlo takových rozměrů, že dnes hovoříme o ekologické krizi. Narušený vztah člověka k přírodě se odráží v narušených vztazích mezi lidmi a krize životního prostředí je tak i krizí sociokulturní. Ta se projevuje nespravedlností v distribučním modelu, kde si bohatá menšina nárokuje většinu zdrojů pro uspokojení svých potřeb na úkor chudých.

V této diplomové práci se budu zabývat výše uvedenou problematikou ekonomismu, vykořisťováním přírody a snahou o růst konzumu. Cílem práce je akcentovat vybrané antropogenní příčiny ekologické a sociokulturní krize vzniklé v důsledku ekonomistického nastavení fungování světa a představit myšlenkové koncepty pojednávající o hodnotě přírody, člověka a náboženství. Zhodnotit technokratické tendence řešení problémů životního prostředí. Zamyslet se nad udržitelností konzumního paradigmatu a nad spravedlivými východisky s důrazem na intergenerační spravedlnost. V této práci chci krom uvedených cílů poskytnout základní orientaci v nesmírně komplexním tématu, které je v dnešní době tolik aktuální. Pomůže-li práce případnému čtenáři uvědomit si, že nemůžeme přemýšlet pouze v horizontu naší individuální existence a individuálních potřeb, ale musíme se chovat tak, abychom použitelnou planetu předali svým potomkům, potom práce měla smysl.

V první kapitole se budu věnovat pojmům ekonomismu a konzumerismu se zaměřením na etickou reflexi vzniku bohatství a materiální zaměření společnosti, ve které je míra konzumu ukazatelem blahobytu. Uvedu dopady konzumního způsobu života na životní prostředí a také na člověka samotného. Popíši také aktuální příklad

závažného poškozování životního prostředí v podobě fenoménu těžby kryptoměn, jejímž jediným účelem je finanční zisk.

Ve druhé kapitole představím vybrané etické myšlenkové koncepce, jejichž potenciál k ekonomistickému jednání se odvíjí od toho, co stojí v centru jejich zájmu. Konkrétně se bude jednat o představení antropocentrických a neantropocentrických ekologických myšlenkových směrů s reflexí myšlenek jejich zakladatelů. Zmíním také teocentrismus jako syntézu uvedených směrů s odlišným východiskem pro vztahování se k přírodě.

Třetí kapitola se bude věnovat podílu křesťanského náboženství na ekologické krizi. Budu prezentovat teze amerického historika Lynna Whitea o vlivu křesťanství na rozvoj vědy a techniky vedoucí k vykořisťování přírody a krizi životního prostředí. Zmíněné teze následně podrobím kritické reflexi. Z Whiteových myšlenek vzešla také otázka interpretace biblické zprávy o vztahu člověka k přírodě, které bude také věnován prostor.

Ve čtvrté kapitole se budu věnovat automobilové kultuře, jakožto významnému ekonomistickému faktoru se zásadním vlivem na životní prostředí. Představím dopady automobilismu na životní prostředí a snahy automobilového průmyslu vyrovnat se s nutností omezit své dopady na přírodu, ale udržet aktuální konzumní model. Řeč bude o elektromobilitě a o problémech, o kterých se ve spojitosti s elektrifikací automobilismu nemluví. Na závěr na konkrétním příkladu nastíním snahy o ekologickou odpovědnost firem v automobilovém průmyslu.

V závěrečné páté kapitole se budu věnovat otázkám ekologické etiky a spirituality. Představím koncept obecného dobra a mezigenerační spravedlnosti, zamyslím se nad významem ekologické gramotnosti a uvedu příklady ekologicky orientovaného životního stylu s individuálními skutky ekologické odpovědnosti, které mohou všichni integrovat do svého hodnotového žebříčku.

1. Ekonomismus jako antropogenní příčina ekologické a sociokulturní krize

V úvodní kapitole mé práce stručně představím problematiku ekonomismu a konzumerismu a dopady takového společenského paradigmatu na životní prostředí a na sociokulturní prostor člověka. Cílem je představení vybraných dopadů ekonomické činnosti člověka na ekosystém i člověka samotného. Uvedu také aktuální příklad významného poškozování přírody, jehož původcem je lidská touha po zisku.

1.1. Ekonomismus a konzumerismus

Ekonomismus můžeme chápat jako ekonomický redukcionismus, ve kterém hraje ústřední úlohu ekonomika oproštěná od sociálně etických otázek. Nebo jak píše Binka, jde o neudržitelnou představu o vzniku bohatství skrze lidskou aktivitu, která se neohlíží na přírodu a také o představu, že vše lze redukovat na problém ceny a finanční návratnosti.¹ Mlčoch konstatuje, že ekonomická teorie se od svého vzniku vzdálila hodnotám člověka ekonomického, jako jsou rozvážnost, porozumění pro druhé a sebeovládání k sebezájmu (selfinterest), sebelásce a sobeckosti.² Ekonomismus je tedy myšlenkou, že vše musí ustoupit ekonomickým zájmům a ekonomický růst je nadřazen otázkám kultury nebo životního prostředí. S takto vnímaným termínem ekonomismus budu pracovat v celé této práci.

Výchozí ekonomický model dnešní doby se primárně zaměřuje na efektivní využívání a alokaci přírodních zdrojů, které jsou nezbytné pro tvorbu kapitálu. Ten je reinvestován za účelem jeho dalšího růstu. K tomu je nezbytná role spotřebitele, který vyprodukované věci konzumuje. Míra konzumu pak zdánlivě odráží i míru blahobytu ve společnosti, která je posuzována podle toho, jestli je všeho dostatek. Kocian píše, že zpomalení konzumu je považováno za známku snižování blahobytu.³ Jankovský dodává, že hodnota jednotlivce na společenském žebříčku prestiže se v dnešní době odvíjí od míry jeho spotřeby.⁴ Eticky problematická je tak úloha kapitálu, který je prostředkem

---

¹ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 93.

² Srov. MLČOCH, Lubomír. *Ekonomie důvěry a společného dobra. Česká republika v evropské unii: pokus o nástín perspektivy*. Praha: Karolinum, 2006, s. 56.

³ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o., 2015, s. 23.

⁴ Srov. JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Triton, 2003, s. 91.

pro tvorbu bohatství, nikoli pro vytváření obecného dobra. Podle Kompendia si veškerý majetek drží svůj služebný a univerzální charakter a měl by být v oběhu, aby z něj měli užitek i chudí. Hromadění majetku je považováno za nemorální.⁵ V dnešní době jsme nicméně svědky spíše hedonistických tendencí uspokojovat touhy a potřeby a užívat si z toho plynoucí potěšení. V honbě za trvalým růstem se zvyšuje i potřeba těžby nerostných surovin, produkce odpadů a různých znečištění. Takový ekonomický systém pracuje s mylnou představou neomezenosti přírodních zdrojů k uspokojení neomezených potřeb. Kohák píše, že když se ze spotřeby k uspokojení potřeb stane klíč ke štěstí, dochází k ohrožení ekologické stability Země.⁶ Konzumerismus je podle Kompendia zaměřen na vlastnění namísto bytí, což brání rozlišování mezi vyššími a umělými formami potřeb, proto i zdravému rozvoji osobnosti.⁷ Problémem je tedy materiální zaměření společnosti. Schweitzer považoval za tragédii, že je naše civilizace rozvinutější materiálně než spirituálně. Esenciální podstata lidství podle něj přitom spočívá ve zlepšování sociálně-politických podmínek lidí, nikoli v materiálních otázkách. „*Plavba nezávisí na tom, jestli je rychlost lodi o trochu vyšší nebo o trochu nižší, ale na tom, jestli se ubírá správným směrem a její kormidlo je v dobrém stavu.*“⁸

1.2. Dopady konzumerismu na životní prostředí

1.2.1. Klima, odpady, voda

Ať už hovoříme o znečišťování ovzduší nebo oteplování klimatu, jedná se o důsledky lidské aktivity zaměřené na zvyšování životní úrovně a blahobytu. S průmyslovou revolucí došlo k výraznému nárůstu těžby a využití fosilních paliv, jako jsou uhlí, ropa a zemní plyn. Zpracováním a využíváním těchto paliv dochází k uvolňování skleníkových plynů, které v atmosféře zadržují energii přicházející ze Slunce. Tím se otepluje povrch planety, čímž dochází k celé řadě dalších negativních vlivů. Jmenujme extrémní výkyvy počasí, nedostatek povrchové i podzemní vody, sucha, rozsáhlé požáry, vymírání živočichů spojené se změnami jejich přirozeného biotopu. Gore za skutečné nebezpečí oteplování planety považuje hrozbu rozvrácení globálního klimatického systému, s jeho větrnými a mořskými proudy. Pokračující zvyšování

---

⁵ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 214.

⁶ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: Kapitoly z ekologické etiky*. 3. vydání. Praha: Slon, 2012, s. 24.

⁷ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 230.

⁸ SCHWEITZER, Albert. *Civilization and Ethics*. London: Unwin Books, 1961, s. 20.

koncentrace CO₂ může podle něj vést ke zhroucení aktuálního rovnovážného stavu.⁹ S oteplováním planety se snaží bojovat mezinárodní společenství. V minulém roce proběhal klimatická konference v Glasgow (COP26), které se zúčastnila více než stovka světových lídrů. Výsledkem jednání jsou: závazek snížit produkci emisí CO₂ tak, aby se omezilo globální oteplování na 1,5 °C oproti předindustriální éře, opustit používání uhlí, které je odpovědné za 40% roční produkce CO₂, zvýšení finanční podpory pro chudé země, závazek zastavit odlesňování do roku 2030, závazek snížit produkci metanu o 30 % do roku 2030, závazek finanční podpory obnovitelných zdrojů energie. Cílem je snížení emisí CO₂ na nulu do poloviny století.¹⁰ Na reálné plnění stanovených cílů si budeme muset počkat. Optimismus poněkud opadá s vyjádřením Číny a Indie, že se uhlí nevzdají, pouze ho omezí. Je třeba si uvědomit, že klima je obecným dobrem, které je třeba chránit. Lépe řečeno zachránit. Zachránit před dalším stupňováním jeho poškozování, o kterém vědecká komunita hovoří jako o potenciálně katastrofálním. Papež František hovoří o nutnosti rozvoje politických strategií k radikálnímu snížení emisí skleníkových plynů a rozvoje zdrojů obnovitelné energie. Také konstatuje, že už pomalu dochází k pokroku, který začíná být zásadní.¹¹ A skutečně, dochází ke globálnímu konsenzu a snahám o ochranu životního prostředí, například skrze zmíněné mezinárodní konference.

Dalším z mnoha palčivých civilizačních problémů, které se negativně projevují v přírodě, je otázka odpadů. Nejedná se pouze o klasické skládky odpadů z domácností, ale velké množství biologicky nerozložitelného odpadu, jako je ten jaderný, elektronický, průmyslový nebo chemický. Příroda dokáže velké množství odpadů pojmout a zpracovat. Nicméně tempo produkce odpadů, které je důsledkem konzumního života, převyšuje schopnost přírody odpady zpracovat. Jak píše Kocian, planeta nestíhá vše, na některé odpady potřebuje hodně času a s některými se nevyrovná vůbec.¹² Příčinou neustálého navyšování množství vyprodukovaných odpadů je podle papeže Františka kultura typu „použij a vyhod“. Tím je vyjádřen fakt, že veškerá produkční činnost člověka se nakonec stane odpadem a přítěží pro biosféru.¹³ František volá po vytvoření cyklického modelu výroby, která po vzoru přírody dokáže vlastní odpad zužitkovat a minimalizovat tím

---

⁹ Srov. GORE, Al. *Země na misce vah: Ekologie a lidský duch*. Praha: Argo, 2000, s. 88-90.

¹⁰ Srov. COP26: *What was agreed at the Glasgow climate conference?* (15.11.2021) [2022-2-12]. <https://www.bbc.com/news/science-environment-56901261>.

¹¹ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*. 2. vydání. Praha: Paulínky, 2018, s. 22.

¹² Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 19.

¹³ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 24.

využívání neobnovitelných zdrojů a negativních dopadů pro budoucí generace.¹⁴ Příroda sama o sobě neprodukuje žádný nebezpečný odpad. Jak píše Binka, pokud někdy planeta odpad produkovala, je dnes přeměněn na prvky, bez kterých se člověk neobejde, jako jsou kyslík nebo zmiňovaná a problematická fosilní paliva.¹⁵

Problém vody lze nahlížet hned z několika perspektiv. Jednak můžeme hovořit o problému s nedostatkem a kvalitou pitné vody pro potřeby člověka, ale také o tání ledovců a zvyšování hladiny moří, lokálních záplavách a podobně. Ekonomickou aktivitou člověka dochází k oteplování planety, což vede k nerovnováze v koloběhu vody. Odpařování povrchové vody a koncentrace vodních par v atmosféře umocňuje skleníkový efekt, který dále otepluje planetu a zhoršuje již zmíněné problémy. Jedná se o jakýsi bludný kruh. Pitná voda je pro člověka esenciální, přesto se s ní plýtvá. Jak uvádí Gore, sladká voda představuje jen 2,5 % z celkového množství vody na Zemi. Tento objem je navíc rozmístěn nerovnoměrně, a proto se člověk zpravidla zdržuje v místech s dostatkem vody. Pokud by došlo k narušení systému rozložení vody, znamenalo by to ohrožení civilizace.¹⁶ Ekonomismus můžeme pozorovat i v nakládání s vodou. Jak uvádí papež František, jsme svědky snah o privatizaci zdroje vody a jeho přeměnu na obchodovatelné zboží.¹⁷

1.3. Sociální důsledky konzumerismu

1.3.1. Chudoba, nedostatek potravin, sociální úpadek

Krise způsobená konzumním způsobem života a zaměřením ekonomiky na tvorbu bohatství, není pouze krizí životního prostředí. Úzce souvisí také s krizí sociokulturní. Klimatické jevy vedoucí ke zhoršování životních podmínek obyvatelstva, se projevují zejména v chudých oblastech, kde obyvatelstvo nemá prostředky, jak s následky těchto jevů bojovat. Papež František píše o absenci ekonomických zdrojů pro boj s klimatickými změnami, což vede k migraci a nejistotě ohledně vlastního života u těch nejchudších.¹⁸ Přesto si malá část bohatého světa stále nárokuje právo na většinovou spotřebu. Tento nespravedlivý distribuční model vede k prohlubování sociálních rozdílů mezi bohatými a chudými. Blahobyt bohatých je vykoupen prohlubujícím se strádáním chudých, kteří

---

¹⁴ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 19.

¹⁵ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 43.

¹⁶ Srov. GORE, Al. *Země na misce vah*, s. 92.

¹⁷ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 24.

¹⁸ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 22.

trpí nedostatkem základních dober. Na světě je zhruba miliarda lidí tak chudých, že denně trpí hladu, z toho asi 300 milionů v subsaharské Africe.¹⁹ Problém nedostatku potravin částečně souvisí s dramatickým růstem počtu obyvatel planety v posledních několika dekádách. Vyprodukovat potravu pro téměř osm miliard obyvatel je zkrátka náročné. I tak je pro západní kulturu běžné plýtvání potravinami, vařením většího množství, než jsme schopni zpracovat a vyhazováním potravin v obchodech, které pro jejich nadbytečnost nikdo nekoupil. Paradoxem je, že každý osmý člověk na světě je podvyživený a zároveň každý třetí člověk na světě trpí nadváhou.²⁰ Nešetrným chováním spotřebováváme daleko více, než je planeta schopna poskytnout. Vzniká tak dluh v podobě ekologické stopy, která představuje rozdíl mezi reálnou spotřebou na osobu a schopností planety vyprodukovat zdroje a zpracovat odpad. Jak uvádí Kocian, lidská spotřeba je výrazně vyšší, než kolik je schopna jedna planeta poskytnout.²¹ Papež František varuje před snahami řešit nastalý problém omezováním demografického růstu. Snaha musí být zaměřena na redukci extrémního a selektivního konzumerismu²², který vede k neschopnosti planety vyprodukovat dostatečné množství zdrojů pro všechny.

I na obyvatele rozvinutých částí světa dopadá tvrdě negativní vliv ekonomistického paradigmatu. Člověk se vyčerpává v neustálé honbě za konzumem, trpí stresem a strachem ze ztráty zaměstnání.²³ Konzumní společnost má také tendence osvojovat si negativní vlastnosti, které poškozují mezilidské vztahy. Pokud se lidé nedokáží respektovat a uznávat nároky druhých, těžko se dá čekat, že se tak budou chovat k životnímu prostředí. Na rozvoji zmíněných negativních vlastností u lidí má vliv i neřízená urbanizace, která přetváří prostředí pro život člověka v anonymní betonovou pustinu, která ještě více vzdaluje člověka od přírody. Papež František píše: „*Mnohá města jsou obrovské neefektivní struktury, které spotřebovávají nadměrné množství vody a energie. (...) Není vhodné, aby obyvatelé této planety žili stále více obklopeni cementem, asfaltem, sklem a kovy, zbaveni fyzického kontaktu s přírodou.*“²⁴ Takové

---

¹⁹ Srov. MOYOVÁ, Dambisa. *Kterak Západ zbloudil: 50 let ekonomického bláznovství – a neúprosná rozhodnutí, která nás čekají*. Praha: Academia, 2015, s. 136-137.

²⁰ Srov. VALERIOVÁ, Ruth. *Pravdivý život: Víra a ekologie ve věku konzumerismu*. Praha: Triton, 2018, s. 223.

²¹ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 20.

²² Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 35.

²³ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 24.

²⁴ FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 31.

prostředí podporuje odcizení člověka vedoucí k růstu agresivity, kriminality, užívání drog mezi mladými nebo krizi identity a smyslu.

1.4. Moderní fenomén těžby kryptoměn – příklad poškozování životního prostředí kvůli zisku

Jedním z moderních fenoménů s přímými dopady na životní prostředí je těžba kryptoměn, která zhruba od roku 2015 zaznamenává setrvalý a zrychlující se růst. Kryptoměny jsou virtuálním ekvivalentem peněz, které existují výhradně v elektronické podobě a jsou uchovávány ve virtuálních peněženkách, které slouží pro odesílání a přijímání plateb. Kryptoměny se dají buď nakoupit nebo takzvaně těžít²⁵. Princip těžby kryptoměn spočívá v potvrzování transakcí v podobě matematických úkolů, ke kterým těžaři využívají výpočetní techniku na principu osobních počítačů. V praxi to znamená, že těžařem je kdokoli s počítačem a softwarem pro těžbu (výpočty úkolů). Tyto výpočty jsou ale natolik komplikované, že pouze výpočetní centra (tzv. pool) jsou schopna efektivně těžít kryptoměnu. Na první pohled se zdá, že jde o snadný výdělek. Nicméně zmíněná náročnost výpočtů klade enormní nároky na hardware, který má vysokou spotřebu energie. Také životnost hardwaru je nízká z důvodu jeho nepřetržitého maximálního vytížení. Aktuálně nejrozšířenější kryptoměnou je Bitcoin. Podle CBECI (Cambridge Bitcoin Electricity Consumption Index) Cambridžské univerzity se většina jeho těžby odehrává v USA, následují Kazachstán, Rusko a Kanada (ostatní země se na celosvětové těžbě podílejí méně než 10 %).²⁶ Do nedávna světové těžbě dominovala Čína, která ale v roce 2021 těžbu kryptoměn zakázala. Bitcoin je decentralizovanou měnou, která nepodléhá žádné světové bance a veškeré transakce jsou potvrzovány celosvětovou sítí těžařů skrze jejich zařízení a jsou anonymní. To je zřejmě důvodem popularity kryptoměn. Aktuálně je jedna „mince“ Bitcoinu obchodována za 1 milion korun, téměř 50 tisíc dolarů.²⁷

Co tedy těžba Bitcoinu znamená pro životní prostředí? Problém by se dal zjednodušeně popsat jako enormní uhlíková stopa v podobě spotřeby elektrické energie, pro jejíž výrobu je v místech s největším zastoupením těžby využíváno fosilních paliv.

---

²⁵ Termín „těžba“ kryptoměn je obecně používaným pojmem pro získávání kryptoměn dále popsaným způsobem.

²⁶ Srov. *Cambridge Bitcoin Electricity Consumption Index* (5.10.2021) [2022-2-12].
https://ccaf.io/cbeci/mining_map.

²⁷ Data platná k datu sepsání práce. Hodnota kryptoměn je vysoce spekulativní a jejich ceny se rychle mění.

Dalším problémem je tvorba elektronického odpadu. Roční spotřeba elektrické energie na těžbu Bitcoinu je průměrně 205 TWh, elektro odpadu je ročně vyprodukováno průměrně 35 tisíc tun a výsledná uhlíková stopa je vypočítána na 114 milionů tun CO₂.²⁸ Pro zajímavost, roční spotřeba energie na těžbu Bitcoinu by pokryla téměř trojnásobně roční spotřebu celé České republiky.

Etický problém je nasnadě. Zisk z těžby kryptoměn je nadřazen prospěchu životního prostředí. Nebo jinak, zisk omlouvá devastaci přírody. Jde tedy opět o problém konzumu a touze využívat přírodu pro lidský prospěch. Situace využívají také světoví výrobci počítačových komponent, jako jsou procesory a grafické karty, kteří upravují svůj hardware speciálně pro účely těžby kryptoměn a tím celý proces přizívají. Zisk z těžby nakonec převážně končí v rukou bohatých, kteří si mohou dovolit těžební „pools“. Subjektem ekonomické aktivity v podobě těžby kryptoměn nejsou všichni lidé, což je podle Kompendia předpokladem morálního charakteru ekonomické aktivity.²⁹

Pokud má koncept kryptoměn fungovat jako moderní platební platforma, jak se snaží profilovat, je nezbytná změna distribuce virtuálních mincí, která nebude energeticky náročná, případně je nutné ji regulovat takovým způsobem, aby je bylo možné těžit pouze s využitím energie z obnovitelných zdrojů a s využíváním hardwaru s optimalizací pro delší životnost. Kvůli decentralizaci kryptoměn nelze toto nařídít nikomu konkrétnímu. Kontrolovány musejí být konkrétní těžaři, kteří se dají dohledat podle vysokých nákladů na energie, podobně jako pěstitelé konopí. Je pak na státní výkonné moci, aby takovou regulaci uplatňovala. Je však třeba poukázat na nemorálnost existence měny, která není kryta žádným reálným aktivem, přístup k ní mají jen bohatí a lze ji využívat na nelegální transakce díky anonymitě jejího používání.

---

²⁸ Srov. *Bitcoin Energy Consumption Index* [2022-2-12]. <https://digiconomist.net/bitcoin-energy-consumption>.

²⁹ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 217.

2. Vybrané myšlenkové směry antropocentrické a neantropocentrické ekologické etiky

V této části práce se pokusím představit základní rozdělení eko etických směrů, které reprezentují různé přístupy člověka k životnímu prostředí. Cílem není detailní prozkoumání všech jednotlivých koncepcí a jejich představitelů, ale spíše obecné rozdělení těchto směrů podle jejich axiologického přístupu k přírodě a jejím zdrojům. Budu se tedy zabývat hodnocením konzumerismu a postavení člověka ve vybraných etických směrech.

2.1. Antropocentrismus jako počátek konzumerismu a ekologické krize?

Antropocentrismus je myšlenkový směr, který, jak název napovídá, staví do středu dění člověka (Anthropos – řecky člověk). Jde o vnímání světa na základě lidských zkušeností a hodnot, které jsou považovány za výchozí bod pro veškerou lidskou činnost. Tento přístup nalézáme napříč kulturami po celém světě. Podle některých autorů je antropocentrismus vlastní veškerému lidskému myšlení a jednání, protože právě lidské hodnoty a zkušenosti jsou základem pro lidské chápání veškerého stvoření.³⁰ Jiní považují antropocentrismus za zcela přirozenou charakteristiku lidství a lidské civilizace.³¹ Také o křesťanské tradici se hovoří jako o antropocentrické, protože přisuzuje člověku jedinečné postavení ve stvoření. O specificky křesťanském antropocentrismu bude ale řeč později. Na tomto místě bude vhodné zdůraznit, že antropocentrismus není ucelený etický koncept, který lze redukovat na příčinu konzumního způsobu života a ekologické krize. Pokud tak bude v následujícím textu prezentován, bude tak činěno výhradně ve spojitosti s takzvaným silným (panským) antropocentrismem, který má s tím filosoficky promyšleným pramálo společného a stojí v opozici k neantropocentrickým etickým směrům. Jak píše Kocian, reflektovaný antropocentrismus a neantropocentrismus se liší ve svých východiscích, ale závěry mají často shodné nebo velmi podobné.³² O neantropocentrických koncepcích bude řeč později. Nepůjde mi zde o úplný výčet antropocentrických směrů a autorů, ale spíše o obecné zhodnocení vlivu

---

³⁰ Srov. GRASSE, Alexis. *The Impact of Anthropocentrism on Christian Environmentalism*. Dialogue & Nexus, roč. 2016/2017, č. 3, s. 2.

³¹ Srov. JEMELKA, Petr. *Environmentální etika, antropocentrismus a racionalita*. Filosofický časopis. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1997, roč. 1997, č. 3, s. 462.

³² Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 87.

antropocentrismu na utváření konzumního způsobu života a s tím spojených negativních dopadů na životní prostředí.

Nástup antropocentrického myšlení ovlivňujícího výrazněji vztah člověka ke svému prostředí můžeme datovat do 17. století, do doby prudkého rozmachu techniky a orientace člověka na vlastní rozum. Za hlavní představitele, kteří stáli u zrodu osvícenského myšlenkového přerodu vedoucího k antropocentrismu, můžeme označit Descarta, Kanta (a celou řadu jejich následovníků, kteří dále rozvíjeli jejich myšlenkové konstrukty), kteří stáli za konceptem povýšení rozumu nad přírodu. Kohák upřesňuje, že u Descarta je za rozumné považováno jen to, co lze formulovat matematicky a smysl a hodnota jsou považovány za subjektivní, podřadné kategorie vázané na preference jednotlivců. Příroda a mimolidské bytosti jsou pak obdobou strojů.³³ Příroda je inertní a pasivní hmotou, kterou člověk přetváří a vylepšuje.³⁴ U Kanta, který na Descarta navázal, je rozum tím jediným, co si zasluhuje úctu a který je základem vši svobody. Přírodu považoval za faktickou nutnost, ke které patří lidská tělesnost. Proti této sféře stojí svět čistého rozumu, kterým člověk dokáže pochopit přirozený a morální zákon a dosahuje tak velikosti.³⁵ Kantovská etika je vrozená a kategorická a člověk se jí řídí (na rozdíl od přírody) na základě úcty k zákonu, který je rozumovým zdůvodněním mravnosti.³⁶ V osvícenském myšlení můžeme rozpoznat počátky panské ideologie a dualismu ve vztahu člověk-příroda, které vedly k představě o služebné úloze přírody vůči potřebám člověka.

2.1.1. Silný antropocentrismus

Antropocentrismus ve své silné (nebo také panské) formě lze označit za primární příčinu rozvoje ekonomistického paradigmatu, o kterém pojednává tato práce. Právě dosazení člověka a jeho potřeb, i těch nejmarginalnějších, do středu veškerého uvažování a jednání, vedlo k instrumentalizaci přírody, které se nepřiznává její vnitřní hodnota. Člověk neuvažuje o životním prostředí jako chtěném pro ně samé, nýbrž pouze jako o zásobárně surovin s nekonečnou schopností regenerace a produkce dalších zdrojů. Lidské jednání je potom determinováno bezmeznou vírou v pokrok a dává vzniknout kultuře technokratismu, ve kterém dochází „k povýšení technického rozumu

---

³³ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 74.

³⁴ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 39.

³⁵ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 74.

³⁶ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 39.

nad realitu“.³⁷ V silném antropocentrismu není stav životního prostředí považován za kritický a etický konflikt ve vztahu k přírodě prakticky neexistuje.³⁸ Potenciální problémy dokáže člověk vyřešit sám za pomoci vlastní racionality a skrze pokračující rozvoj vědy a technologií. Silný antropocentrismus lze definovat jako axiologickou teorii, ve které jsou všechny hodnoty posuzovány optikou individualistických preferencí a snahy o jejich uspokojení.³⁹ Silný antropocentrismus, jak je zde popsán, není eticky ospravedlnitelný, protože je intergeneračně nespravedlivý a počítá s utopistickou nekonečností zdrojů na Zemi. Lidská racionalita vystavěná na antropocentrismu s důrazem na technologický pokrok a neustálý růst vede nejenom ke krizi ekologické, ale i ke krizi sociální. Vede totiž ke ztrátě lidské identity. Papež František hovoří o rozpadu samotných základů lidské existence, když se člověk prohlašuje za absolutního vládce nad přírodou a oslavuje technokracii namísto oslavy specifické hodnoty lidské bytosti.⁴⁰ To naplno zaznívá v etické koncepci Garreta Hardina, který odmítá štedrost bohatých vůči chudým. Podle něj mají právo na přežití pouze ti, kteří si to mohou dovolit a omezené přírodní zdroje by měly být privatizovány. Hardin pro svou etiku používá metaforu záchranného člunu, na které se snaží ukázat, jak nevhodné je pečovat o chudé a jedinou cestou k zabránění ekologické krizi je sledování vlastních zájmů malé skupiny privilegovaných, na kterých spočívá úkol předat Zemi dalším generacím. Tato etická koncepce je ve své podstatě zcela neetická. Kocian píše: „*Hardinova teorie nejen přehlíží otázky sociální spravedlnosti a lidských práv, ale také realitu světové ekonomiky. Mnohé zdroje západního blahobytu se nacházejí na území chudých a tyto zdroje využívají pouze bohatí... Navíc základní zdroje, vzduch a vodu nelze privatizovat. A právě ony z globálního hlediska vznikají povětšinou v zemích třetího světa.*“⁴¹ Hardin odmítá přecitlivělost a soucit s trpícími, když tvrdí, že štedrost vede ke katastrofě. Jak uvádí Kohák, objektivní nespravedlnost obhajuje Hardin tvrzením, že život sám je nespravedlivý a měli bychom tedy raději zachránit alespoň sebe a svou životní úroveň, než pomoci potřebným a doplatit na to. Každý zachráněný chudák prý znamená zbídačení příštích generací a také Země jako celku. Člověk buď musí omezit svou chamtivost

---

³⁷ FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 70.

³⁸ Srov. SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*. Praha: Triton, 2019, s. 53.

³⁹ Srov. NORTON, Bryan. *Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism*. *Environmental Ethics*, roč. 1984, č. 6, s. 134.

⁴⁰ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 77-78.

⁴¹ KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 90.

a krátkozrakost na základě tradice, z níž vzešel, nebo je mu třeba vlády pevnou rukou, která bude ochotna zachránit ekosystém na úkor jednotlivých životů.⁴²

2.1.2. Slabý antropocentrismus

Výše popsaná forma antropocentrismu je extrémem, který není otevřeně zastáván, protože si většina lidí uvědomuje, že egoismus vůči přírodě není v zájmu člověka. Nastupuje tedy mírnější forma antropocentrismu, který je označován jako „slabý“, ve kterém jde o dlouhodobý prospěch člověka a udržitelnost životního stylu skrze adekvátní péči o životní prostředí. Kohák uvádí, že jeho zastánci zůstávají přesvědčeni, že člověk je nadále zdrojem hodnoty a smyslu, avšak dlouhodobý zájem lidstva je výhodnější než krátkodobý kořistnický zájem jednotlivců.⁴³ Slabý antropocentrismus vzniká jako reakce na ekologické katastrofy 20. století a také radikální biocentrické myšlenky.⁴⁴ Jedná se také o vymezení vůči předchozím myšlenkám silného antropocentrismu. Základními argumenty slabého antropocentrismu ve prospěch přírody u Kociana jsou: nezbytnost životního prostředí pro život člověka, estetická hodnota (základním zdrojem etiky je krása), potenciální hodnota přírody (dosud skryté možnosti využití přírody, které bude možné využít v budoucnu), duchovní hodnota přírody (připomíná člověku jeho biologické kořeny a harmonizuje lidskou psychiku), rekreační hodnota přírody, užitková hodnota přírody (příroda je zdrojem veškerých hodnot ekonomického systému), odpovědnost vůči příštím generacím (intergenerační morální normy s důrazem na udržitelnost současného životního stylu pro příští generace), moudré zacházení s přírodními zdroji (zejména s těmi neobnovitelnými a dlouhodobě obnovitelnými) a zdraví obyvatel (čistota vody, vzduchu, potravin).⁴⁵ Slabý antropocentrismus chce vnést racionální prvek do axiologické formace člověka a jeho vztahu k přírodě. Ona racionalita umožňuje kriticky hodnotit lidské preference založené na individuálních potřebách člověka. Bryan Norton, který se snaží o systematické zdůvodnění těchto myšlenek, uvádí: „...hodnoty jsou utvářeny na základě kontaktu s přírodou a příroda získává roli vychovatelky lidských hodnot. Příroda není nadále viděna jako pouhý prostředek uspokojení potřeb – stává se také důležitým zdrojem inspirace pro formování hodnot.“⁴⁶ Slabý antropocentrismus může přispět k vytváření

---

⁴² Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 104-105.

⁴³ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 77.

⁴⁴ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 92.

⁴⁵ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 93.

⁴⁶ NORTON, Bryan. *Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism*, s. 135.

vztahů mezi lidmi a ostatními živými tvory, kteří společně utvářejí životní prostředí. Dále také přispívá k utváření hodnot, které jsou kritické k neetickému využívání přírody. Slabý antropocentrismus tedy nevyklučuje důležitost ochrany přírody a zároveň nevyklučuje, že adresátem Božího poselství je člověk, který je jako jediný schopen toto poselství přijmout. Člověk je jako jediný schopen svými kognitivními a apetitivními funkcemi poznat Boha a toužit po něm. Správně vnímaný antropocentrismus je tak legitimní prvkem, který přírodě sice nepřiznává vnitřní hodnotu (jak je tomu v biocentrismu), ale je kritický k vykořisťování přírody pro účely uspokojování lidských potřeb. Odmítá tedy utilitaristický redukcionismus ideálů na potřeby⁴⁷ a zároveň neupírá člověku jeho výsadní postavení ve stvoření. Podle Nortona je slabý antropocentrismus vhodnou formou ekologické etiky nebo z něj může být odvozena, přesto že nepřisuzuje životnímu prostředí vnitřní hodnotu. Ekologická etika podle něj nemusí být nutně neantropocentrická (což je časté předporozumění na poli ekologické etiky), musí být především neindividualistická.⁴⁸ To znamená, že hodnoty neslouží výhradně pro uspokojování individuálních potřeb. Norton rozlišuje mezi potřebami cítěnými a zvažnými.⁴⁹ Cítěné potřeby jsou podle něj základem západní ekonomiky, jde totiž o nekritické uspokojování individuálních potřeb. Zvažné potřeby člověk naopak uspokojuje až po zvažení celkového dopadu jeho potřeb vůči světu. Na základě tohoto rozlišení potřeb také Norton rozlišuje druhy antropocentrismu. Pokud rozhodují cítěné potřeby, jedná se o teorii hodnot silně antropocentrickou. Pokud rozhodují zvažné potřeby a uznání, že cítěné potřeby nemusejí být nutně rozumné, jedná se o teorii slabě antropocentrickou.⁵⁰ Západní etické teorie jsou převážně individualistické a zaměřují se především na dosažení co největšího prospěchu pro co největší počet lidí prostřednictvím uspokojení jejich potřeb, což odpovídá Nortonovu popisu silného antropocentrismu. Slabě antropocentrická, neindividualistická environmentální etika má v Nortonově pojetí mimo jiné podobu alokace zdrojů neboli povinnosti současné generace zachovat stabilní tok obnovitelných i neobnovitelných zdrojů do blíže neurčené budoucnosti, které jsou nezbytné pro zachování lidského života, a ne pro individualistické potřeby.⁵¹ Binka k Nortonově teorii uvádí: „*Environmentální antropocentrismus tedy charakterizuje snaha ponechat člověka jako centrum poznávání hodnot, ovšem nikoli jako hodnotu*

---

⁴⁷ Srov. NORTON, Bryan. *Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism*, s. 138.

⁴⁸ Srov. NORTON, Bryan. *Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism*, s. 139.

⁴⁹ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 105.

⁵⁰ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 105.

⁵¹ Srov. NORTON, Bryan. *Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism*, s. 144.

*jedinou. Realistický antropocentrismus uznává, že jediným, kdo může poznávat hodnoty, je člověk, ovšem jeho poznávání jej vede k postoji, který ochranu ne-lidských bytostí považuje za jednu z nejvyšších hodnot.*⁵²

Teze slabého antropocentrismu rozvíjí také John Passmore, australský filozof, který uznává, že se člověk nachází ve zlomovém okamžiku dějin a je povinen chovat se zodpovědně vůči životnímu prostředí. Západní způsob života je podle něj neudržitelný, ale nevidí řešení v přiznání práv přírodě, jak je tomu v neantropocentrických etických směrech. Passmore odmítá hledání nové etiky na úkor existující západní tradice nebo příklon k orientálním náboženstvím, protože západní myšlení je schopno kritické sebereflexe a řešení ekologické krize bez nutnosti vytváření nové environmentální etiky. Šetrné zacházení s životním prostředím je svobodnou volbou člověka a ten se může sám rozhodovat, jak bude přírodu přetvářet, aby mu byla lepším domovem a služebníkem. Člověk pro Passmore zůstává středem přírody.⁵³ Jak uvádí Librová, Passmore považuje za nebezpečné a kontraproduktivní upínat se k jakékoli metafyzice, protože člověk obdařený rozumem dokáže vyhodnocovat stav, v jakém se příroda nachází a pomocí rozumu a vědecko-technického poznání nastavit účinná pravidla pro šetrné zásahy do životního prostředí.⁵⁴

Zdá se, že Nortonův i Passmoreův popis slabého antropocentrismu rámcově odpovídá termínu plytké ekologie, jak ji popisuje Hana Librová. Plytký antropocentrismus lze označit za reciproční altruismus⁵⁵, ve kterém člověk sice dbá na ochranu přírody, ale zpravidla jen proto, aby si zajistil pokračování výhod plynoucích z jejího využívání. Librová ho identifikuje jako preferenční volbou soudobé světové environmentální politiky, která se orientuje na trvalou udržitelnost.⁵⁶ Koncept trvalé udržitelnosti má za pomoci technokratického přístupu k řešení ekologické krize udržet ekonomické standardy soudobé společnosti a blaho voličů. „...plytkost antropocentrické ekologické etiky spočívá v nepoučené, redukované představě o podstatě ekologické krize. Z takové představy totiž vyplývá názor, že ekologické problémy lze řešit technologicky,

---

⁵² ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 106.

⁵³ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 95.

⁵⁴ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Člověk v pokorném závazku vůči světu: Studie z ekologické etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 81.

⁵⁵ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení: Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica a Hnutí Duha, 1994, s. 161.

⁵⁶ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení: Kapitoly o dobrovolné skromnosti*, s. 161.

bez zásadních proměn sociálních.“⁵⁷ Jedná se tedy o politickou snahu o omezení lidských nároků na přírodu prosazováním ekologičtějších přístupů (například ve výrobní sféře), která je ale zpravidla motivována prospěchem člověka. Například omezení vypouštění škodlivin průmyslovými podniky do vzduchu a vody kvůli zdraví člověka, elektrifikace automobilového průmyslu, aby člověk mohl jezdit autem, až nebude možné využívat fosilních paliv atd. Takto vnímaná ekologie se v podstatě neliší od silného antropocentrismu ve svých cílech, kterými jsou prospěch člověka a udržení jeho životní úrovně. To zpravidla znamená ekonomisticky motivované jednání spojené s ochranou přírody. Oproti silnému antropocentrismu si však tento směr uvědomuje vážnost ekologické krize a uznává potřebu chránit životní prostředí, i když ne pro ně samotné. Slabý antropocentrismus nepřisuzuje životnímu prostředí vnitřní hodnotu, nicméně je tato filosofie mnohem méně destruktivní ve srovnání s extrémem v podobě silného antropocentrismu.

2.2. Neantropocentrická etika jako odpověď na problémy antropocentrismu

V kontrastu k antropocentrickému vnímání světa, kde smyslem a účelem je člověk, stojí biocentrické koncepcce, kde život sám je smyslem a hodnotou. Záměrně uvádím v kontrastu, nikoli v protikladu. Jak bylo uvedeno dříve, reflektované verze obou těchto etických koncepcí často docházejí k podobným závěrům. K zásadním rozdílům dochází prakticky výhradně v extrémních podobách obou těchto koncepcí. Neantropocentrismus má poněkud širší vymezení, než antropocentrismus a dělí se na celou řadu směrů, které se liší myšlenkovými koncepty svých představitelů. Základními směry neantropocentrické etiky, jak je rozlišuje Kocian, jsou biocentrismus, ekocentrismus, hlubinná ekologie, ekofeminismus a zoocentrismus. Samostatně stojícím směrem je potom teocentrismus.⁵⁸

2.2.1. Biocentrismus Schweitzera a Taylora

Vznik biocentrické ekologické etiky je spjat se jménem Alberta Schweitzera, německého lékaře, teologa a hudebníka. Ten kritizoval dříve zmíněné Descartovi teze o příčinném uspořádání a logické nutnosti přírody. Jak píše Kohák, pro Schweitzera je rozhodujícím vědomí toho, že žiji, ne toho, že myslím. To vede k úctě k veškerému

---

⁵⁷ LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení: Kapitoly o dobrovolné skromnosti*, s. 163.

⁵⁸ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 56.

životu, formování vztahu k druhým a k životnímu prostředí. Dobrému člověku je potom posvátný veškerý život (ne pouze ten lidský), pro jehož ochranu se aktivně angažuje.⁵⁹ Binka uvádí, že podle Schweitzera musí člověk uznat principiální hodnotu všeho živého a etika musí nutně zahrnovat biocentrismus, má-li obstát.⁶⁰

Schweitzerovu etiku úcty k životu kriticky rozvíjel Paul Taylor, který se svou etikou úcty k přírodě vznáší požadavek na bezpodmínečnou úctu k přírodě. Přebírá Kantovský požadavek na racionalitu lidského jednání, která ale musí být univerzální a závazná pro každou rozumnou bytost.⁶¹ V tom spočívá zásadní rozdíl mezi antropocentrismem a biocentrismem. V antropocentrickém pojetí je rozhodující závazek člověka vůči člověku, který je jediným nositelem vlastní hodnoty. V biocentrismu je kladen důraz i na závazky vůči ostatním tvorům a jejich dobru, kteří jsou nositeli vlastní hodnoty, stejně jako člověk. Kohák píše: „*Formálně vzato, jen proto, že chce žít, protože se dovede radovat a hrozí se utrpení a zániku, je život každé bytosti dobrem pro ni samou, a tudíž dobrem zcela nezávisle na čemkoliv jiném. Zcela bez ohledu na naše sympatie či antipatie, všechno, co žije, má své vlastní dobro, dobro o sobě — a zaslouhuje si úctu.*“⁶² Taylorův biocentrismus bychom mohli označit za radikální, protože zrovnoprávňuje lidský život se životem všech živých bytostí a lidskou nadřazenost označuje za „*výraz lidského rasismu*“⁶³ vůči přírodě. Člověku tak nepřiznává jeho jedinečnou, Bohem určenou roli správce veškerého stvoření. Pro Taylora je morálním subjektem každý živý organismus (u nich rozlišuje ještě mezi morálním předmětem a morálním činitelem a přisuzuje tak různým živým formám různou hodnotu⁶⁴). Anorganická složka přírody není pro Taylora nositelem morální hodnoty, proto je její ochrana nutná pouze v případě, kdy by jejím poškozením došlo k ohrožení organického života. Taylorův biocentrismus tedy nevyklučuje využívání neživé přírody pro uspokojení lidských potřeb. V tom se neliší od antropocentrických koncepcí (alespoň té slabé) a nevyklučuje konzumerismus plynoucí z využívání životního prostředí. Sokolíčková uvádí, že pro Taylora je vykořisťování přírody („*exploatační pud*“) tolerováno do té míry, dokud se nerozchází s morálním postojem úcty k přírodě.⁶⁵

---

⁵⁹ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 88.

⁶⁰ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 101.

⁶¹ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 91.

⁶² KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 91.

⁶³ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 93

⁶⁴ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Člověk v pokorném závazku vůči světu*, s. 64.

⁶⁵ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Člověk v pokorném závazku vůči světu*, s. 67.

2.2.2. Ekocentrismus a etika hodnoty

Ještě radikálnější je v pohledu na postavení člověka Leopoldova holistická koncepce označovaná jako Etika Země. Ta zahrnuje nejenom organickou složku života, jako ta Taylorova, ale navíc zahrnuje do axiologického systému i přírodu anorganickou. Jak uvádí Kohák, hodnota se zde neodvozuje od člověka nebo života samotného, ale od rovnováhy celého ekosystému⁶⁶, ve kterém má své místo jak živá, tak neživá příroda, které jsou ve vzájemné harmonii. Základem je tedy prospěch a rovnováha celku na úkor individualistických potřeb. Štěstí a prospěch jednotlivců je důležité, pokud nenarušuje stabilitu celku a vede k prospěchu celého ekosystému. Leopold tak nemá problém s individuálním utrpením, pokud je součástí zachování celku (např. lov zvěře za účelem regulace přemnožení atd.). Kocian uvádí, že Leopold rozšiřuje morální závazek na celou přírodu, což je vyústěním evoluce environmentální etiky, kde šlo nejprve o vztahy mezi jednotlivci a poté o vztahy mezi člověkem a ostatními bytostmi. Chtěl tím zdůraznit fakt, že přírodu nelze redukovat na zdroj surovin a zisku.⁶⁷ Ekonomismus je podle Leopolda významnou překážkou v prosazování morálního přístupu k přírodě. Navíc využívání přírody za účelem zisku považuje za konstitutivní prvek lidského vztahování se k přírodě a také za zásadní chybu. Ekonomika totiž nemá určovat využívání přírodních zdrojů. Člověk si musí uvědomit, že není pánem stvoření, ale má s ním být v souladu. Jak píše Binka, Leopold považuje lepší poznání přírody za předpoklad lepší etiky. Zásadní je také skokové zlepšení znalostí člověka o životním prostředí. Na základě těchto lepších znalostí může člověk vyhodnotit antropocentrické (a první biocentrické) myšlenky jako mylné.⁶⁸

Pokud jde o etiku hodnot, je vhodné krátce zmínit Holmese Rolstona III., který etickou koncepci založenou na hodnotách rozvíjel. Podobně jako Leopold i Rolston připisuje přírodě vnitřní hodnotu, která nezávisí na hodnocení člověka. Hodnota je jednou z vlastností každého přírodního objektu. Rolston navíc přidává prvek teleologie. Podle něj je v DNA každého organismu zakódován jeho smysl a cíl, díky čemuž je axiologickým systémem.⁶⁹

---

⁶⁶ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 95.

⁶⁷ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 62.

⁶⁸ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 102.

⁶⁹ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 64.

2.2.3. Hluboká ekologie Arne Naesse

Arne Naess je zakladatelem konceptu Deep ekology (hluboké ekologie), ve které je zásadním principem jednota přírody a veškerého života. Jak uvádí Sokolíčková, rozhodující je ztotožnění se s přírodou a pocit sounáležitosti a kvalita života je důležitější než životní úroveň.⁷⁰ Kocian píše o Naessově filosofii jako o odmítnutí dualismu člověka a světa a snaze integrovat člověka do celku životního prostředí. Člověk má s přírodou splynout a jeho „já“ se má ztotožnit s „Já“ celého ekosystému.⁷¹ Naessovi nejde o změnu životního stylu nebo etického paradigmatu, nýbrž o vytvoření nedualistické a neindividualistické ontologie.⁷² U Naesse tedy můžeme pozorovat opačný trend ve srovnání s antropocentrismem. Naess nejen že nevidí člověka jako střed stvoření, ale lidskou existenci jaksí rozpouští do celku přírodního světa. Člověk není vnímán jako vztahující se k organické či anorganické složce životního prostředí, jak je tomu u ostatních biocentrických koncepcí, nýbrž je vnímán jako integrální součást světového ekosystému, který se vyznačuje biosférickou rovností. Kocian píše: „*Biosférická rovnost znamená, že všechny organismy jsou propojeny v celek a mají tedy stejnou vnitřní hodnotu. Každá živá bytost má právo žít a rozvíjet se podle vlastních určení, právo na seberealizaci. Člověk (...) má směřovat nikoli k univerzálnímu vládnutí, ale k univerzální péči, které je schopen jedině on.*“⁷³ Tento přístup vylučuje automatické právo lidí na uspokojování jejich potřeb na úkor jiných tvorů a celého životního prostředí, protože škodí-li člověk přírodě, poškozuje i sebe. Binka vysvětluje, že Naess chápe člověka jako součást světa, a tudíž má veškerý mimolidský svět stejnou hodnotu, jako člověk.⁷⁴ Konzumerismus, ve kterém jde především o uspokojení poptávky a potřeb člověka bez ohledu na dopady na životní prostředí, v této koncepci nepřipadá v úvahu. Podle Naesse se soudobá společnost podřizuje reklamě a módě, což ji činí závislou na konzumním způsobu života. Naess říká, že lidé musejí začít usilovat o kvalitu života, která je podmíněna globální aplikací změn na poli ekonomiky, techniky a politiky. Jednou ze změn nezbytnou pro zachování kvalitního života, je snížení lidské populace na úroveň ideálně okolo 100 milionů obyvatel. Tato redukce by měla zaručit prospěch všem částem ekosystému. Tuto kontroverzní myšlenku Naess obhajoval tím, že z ní bude mít prospěch

---

⁷⁰ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Člověk v pokorném závazku vůči světu*, s. 58.

⁷¹ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 67.

⁷² Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 107.

⁷³ KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 68.

⁷⁴ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 108.

i sám člověk, protože kultura a kvalita života bude lépe prosperovat při nižším počtu obyvatel Země.

Etické směry, které usilují o ochranu životního prostředí z důvodu jeho významu pro člověka nazývá Naess termínem Shallow ecology (mělká ekologie). Naess v podstatě označuje veškeré předchozí ekologické snahy jako mělké pro jejich „kosmetičnost“⁷⁵, neboli zaměření na eliminaci potenciálních problémů pro člověka, nikoli na skutečné kořeny ekologické krize a změnu chování člověka, jak je tomu v hluboké ekologii. Jak uvádí Binka, Naess především kritizuje antropocentrismus a také filosofickou a etickou neschopnost pojmenovat neduhy moderní společnosti, mezi které řadí materialismus, konzumerismus, ekonomický a vědecko-technický rozvoj.⁷⁶ Jak píše Kocian, Naess odsuzuje snahy o udržení konzumního způsobu života a také neschopnost pojmenovat soudobé problémy a vytvořit „hluboký“ světónázor.⁷⁷ Mělká ekologie je tedy označení pro jakýsi reformní environmentalismus, koncepčně shodný s plytkou ekologií Hany Librové. I zde tedy nacházíme kritiku myšlenek antropocentrismu a z něj plynoucího konzumerismu, kde je hodnota věcí a životního prostředí odvozována od jejich užitku pro člověka.

2.3. Teocentrismus

Teocentrismus není jasně definovaným filosofickým systémem, jako je tomu u antropocentrických a neantropocentrických koncepcích. Kohák píše, že teocentrismus je spíše životní postoj, ve kterém bůh stojí ve středu vši hodnoty a smyslu.⁷⁸ Lidské vnímání boha a osobní náboženský prožitek je zde určujícím východiskem pro vztahování se k přírodě. Kocian uvádí, že teocentrismus nepodléhá argumentačnímu dokazování, protože hodnota přírody je odvozena od víry v boha, jakožto tvůrce veškerého života.⁷⁹ Ačkoli se nejedná o specificky křesťanskou disciplínu a o teocentrismu lze hovořit v kontextu všech světových náboženství, pro účely této práce budu pojednávat o křesťansky orientovaném teocentrismu.

Teocentrismus můžeme chápat jako syntézu antropocentrických a neantropocentrických přístupů k etice životního prostředí, protože podobně jako

---

⁷⁵ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 114.

⁷⁶ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 106.

⁷⁷ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 67.

⁷⁸ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 67.

⁷⁹ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 98.

biocentrismus uznává hodnotu přírody jako nezávislou na hodnocení člověkem, ale zároveň ve shodě s antropocentrismem uznává člověka jako korunu stvoření. Binka charakterizuje environmentální teocentrickou etiku v několika bodech. Je odvozena od prožitku něčeho, co je vůči člověku transcendentní a dává mu smysl. Jinými slovy, je odvozena od prožitku přítomnosti Boha. Dále, příroda je považována za jsoucnou propojené s Bohem, ve kterém se Bůh manifestuje. A konečně, centrem dění není ani příroda, ale ani člověk. Je jím Bůh.⁸⁰ Podle některých autorů, jak uvádí Kohák, je úcta a odpovědnost k přírodě obdobou náboženského postoje pokory a spravedlnosti. Ekologický postoj k přírodě je tím pádem teocentrický, protože vychází z posvátnosti přírody stvořené Bohem.⁸¹

Teocentrismus je také možné chápat jako odvrácení se od materiálního a příklon k duchovnímu, kde příroda a člověk mají nepoměrně vyšší hodnotu než lidské výtvořiny, které mají spíše služebný charakter.⁸² Můžeme říci, že v dnešní době je tomu spíše naopak a průmysl přetvářející přírodu na lidské výtvořiny, které jsou ve velkém konzumovány, má větší hodnotu než spiritualita. Kohák hovoří o etickém relativismu způsobeném egoismem, snobismem a narcismem.⁸³ Odpovědí má být křesťanská ctnost pokory. Ta podle Sládka vychází z realistického sebepoznání a umožňuje člověku poznávat své limity a následky svých vstupů do přírodních procesů.⁸⁴

2.4. Zhodnocení antropocentrických a neantropocentrických etických přístupů

Hodnocení antropocentrických a neantropocentrických ekologicko-etických koncepcí je zdánlivě snadné. Antropocentrismus usiluje o blaho člověka a konzumní způsob života pro člověka připouští bez větších omezení. Ekologická krize je považována za přehnaný pesimismus a není ničím, co by člověk nedokázal vyřešit vlastním rozumem a vědecko-technologickým know-how. Neantropocentrické směry konzumní způsob života odmítají a s ním i postavení člověka a jeho potřeb uprostřed životního prostředí. Člověk není ničím výjimečný a je rovnoprávnou součástí ekosystému. Nutno ale podotknout, že takto redukované hodnocení platí nanejvýš pro extrémní, takzvané

---

⁸⁰ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 119.

⁸¹ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 69.

⁸² Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 120.

⁸³ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 68.

⁸⁴ Srov. SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*, s. 68.

silné směry těchto koncepcí. Můžeme proti sobě například postavit Hardinovu a Naessovu teorii. Oba tvrdí, že je nezbytné přežití jen omezeného počtu lidí. Hardin to zdůvodňuje zachováním životního stylu malého počtu lidí plavících se na pomyslném záchranném člunu Země. Naess to zdůvodňuje hlubokou nutností zachování celého ekosystému a lidské kultury, jejichž je člověk součástí. Teleologicky jsou oba tyto směry velmi pesimistické. U Hardina nemá cenu se snažit o záchranu přírody, která se o sebe postará sama a člověk je odsouzen k zániku. U Naesse je člověk anonymní součástí ekosystému a nezáleží na něm o nic víc než, na ostatních částech přírody. Jak píše Sládek, tyto směry se dostávají do sporu sami se sebou, protože jejich představa o člověku a jeho úloze ve stvoření neodpovídá realitě.⁸⁵

Mnohem plodnějším je srovnání umírněných směrů antropocentrické a neantropocentrické etiky, jejichž společným zájmem je péče a ochrana životního prostředí, jen s jinými důrazy. Pokud jde o konzumerismus, jeho kritika nemusí být nutně kritikou antropocentrismu. Jak píše Kohák, stupňování spotřeby ve spojení s chamtivostí a sobectvím neslouží zájmům člověka, ale snižuje životaschopnost Země, což umírnění antropocentristé uznávají.⁸⁶ I antropocentrismus může mít přírodu v úctě a usilovat o její ochranu, i když to není pro hodnotu přírody samotné, ale vždy s ohledem na zájmy člověka. Neantropocentrické směry bychom mohli označit za přijatelnější, pokud jde o konzumerismus. Mají totiž přednostně na zřeteli prospěch životního prostředí, který je konzumním způsobem života zásadně omezován. Jak můžeme vidět u uvedených autorů, přírodě přisuzují vlastní hodnotu, která je na člověku nezávislá. Schweitzer považuje za důležitější život samotný než prvky konstituující lidskou bytost, jako je rozum. U Taylora a Leopolda se lidská existence rozpouští do celku ekosystému a pozbývá své jedinečnosti.

Jaká by tedy měla být vyvážená environmentální etika? Přes atraktivitu a jakousi romantičnost (u Schweitzera silně spojenou s citovými prožitky), vyjevuje neantropocentrická etika zásadní slabinu ve svém přístupu k člověku. Etika, která nemá člověka jako svůj výchozí bod, není plně etikou. Až člověk vnáší do přírody hodnotící prvek a jak uvádí Kocian, bez člověka by nebylo diskusí o etice, morálce, hodnotě a ekologické krizi.⁸⁷ Biocentrismus má své nezastupitelné místo v diskusi o vztahu

---

⁸⁵ Srov. SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*, s. 54.

⁸⁶ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 79.

⁸⁷ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 86.

člověka k životnímu prostředí, ale je zřejmé, že etika životního prostředí se bez člověka neobejde. Zvláště pokud ji nahlížíme z křesťanského pohledu. Anzenbacher se vyjadřuje ve prospěch antropocentrické etiky, pro kterou podle něj hovoří to, že člověk je bytost schopná mravnosti a odpovědné péče o stvoření. Zdůrazňuje nutnost zachování principu personality, který nesmí environmentální etika podkopávat. Říká, že lidská osoba musí být považována za základ, příčinu i cíl každého společenského uspořádání.⁸⁸ Jak píše Sokolíčková, pro etiku založenou na umírněném antropocentrismu hovoří její slučitelnost se současnou představou o světě ve společnosti.⁸⁹ Antropocentrické zaměření je totiž pro člověka přirozené a automaticky ho uplatňuje ve svém axiologickém nastavení. Sokolíčková hovoří o pokorném antropocentrismu, který vychází z kontextu západní kulturní tradice a západní vědy. Principy tohoto konceptu vycházejí z klíčových myšlenek významných ekologických myslitelů a ve svých požadavcích apeluje na zachování důstojných podmínek pro život v dlouhodobém horizontu a integraci ekologického myšlení do všedních oblastí lidského života, jako jsou vzdělávání, politika nebo mediální komunikace. Zásadní je také kultivace individuální autonomie i společenského řádu.⁹⁰ Podobně hovoří i papež František v encyklice *Laudato si'*, který přichází s termínem integrální ekologie, který dostane svůj prostor později.

Teocentrismus může velmi dobře přispět v otázkách environmentální etiky, protože jak již bylo zmíněno, dobře integruje silné stránky antropocentrických i neantropocentrických koncepcí a navíc, jak uvádí Kocian, pracuje s dlouhodobým horizontem a vidí přírodu v širším kontextu Boží existence. To je ale zároveň i jeho slabinou, protože oslovuje jen úzký okruh věřících posluchačů.⁹¹ Náboženský rozměr ekologické etiky tak nemusí být atraktivní pro ateistickou společnost, která je nicméně v rámci celosvětového společenství v menšině.

Zdá se tedy, že antropocentrismus doplněný o rozměr pokory, altruismu (a kdo si tak zvolí) i explicitně náboženský rozměr, může být odpovědí na hledání vhodné environmentální etiky. Není totiž třeba hledat zcela nový koncept a snažit se o jeho integraci do socio-kulturního prostředí soudobé společnosti, ve kterém je antropocentrické nastavení tak hluboce zakořeněno. Navíc racionalita takového

---

⁸⁸ Srov. ANZENBACHER, Arno. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. 2. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, s. 196.

⁸⁹ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Člověk v pokorném závazku vůči světu*, s. 130.

⁹⁰ Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Člověk v pokorném závazku vůči světu*, s. 142.

⁹¹ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 98.

antropocentrismu vylučuje vykořisťování přírody, neustálý růst spotřeby a konzum. To totiž odporuje intergeneračnímu zaměření takové etiky. Člověk je zde odpovědným správcem stvoření, respektujícím nároky organické i anorganické přírody na svou existenci a uznává hodnotu celého ekosystému, jehož je privilegovanou součástí. Teocentrické i mírně antropocentrické přístupy vedou k prakticky totožným cílům a je pouze na jejich příjemci, jaká je jejich motivace. Jak píše Sládek, už nehovoříme o antropocentrismu, ale spíše o antroporelacionálním ekologickém přístupu.⁹²

---

⁹² Srov. SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*. Praha: Triton, 2019, s. 55.

3. Křesťanská ekologická etika

Pokud hovoříme o specificky křesťanské (nebo přesněji židovsko-křesťanské) ekologické etice, je třeba se vrátit k antropocentrickému vnímání přírody, protože i tak lze křesťanské učení interpretovat. Vše je stvořeno pro člověka, vše má člověku sloužit. To může na první pohled implikovat neomezené využívání přírody pro potřeby člověka. Hned první kapitoly knihy Genesis popisují člověka jako pána všeho stvořeného, a to z Boží vůle: *I řekl Bůh: „Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby. Ať lidé panují nad mořskými rybami a nad nebeským ptactvem, nad zvířaty a nad celou zemí i nad každým plazem plazícím se po zemi.“ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil. A Bůh jim požehnal a řekl jim: „Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe.“ Bůh také řekl: „Hle, dal jsem vám na celé zemi každou bylinu nesoucí semena i každý strom, na němž rostou plody se semeny. To budete mít za pokrm. (Gn 1, 24-29).* Zdá se tedy, že židovsko-křesťanská tradice přisuzuje člověku neomezenou vládu nad Zemí. A právě toto tvrzení může být zásadním způsobem eticky problematické, jak se pokusím popsat v této kapitole. Ta se bude zabývat tím, zda křesťanský antropocentrismus nese podíl viny na současné ekologické krizi a zda je původcem ekonomistického paradigmatu fungování soudobého světa, který se vyznačuje bezbřehým konzumerismem a vykořisťováním přírody na jedné straně a prohlubující se bídou nejvíce znevýhodněných na straně druhé. Budu se také zabývat výkladem biblického poselství o vztahu člověka a přírody.

3.1. Historické kořeny ekologické krize u Lynna Whitea

Jak zaznělo v úvodu kapitoly, antropocentrické nastavení fungování světa může být eticky problematické. A to zejména proto, že zdánlivě staví člověka do pozice pána a vládce nad veškerým stvořením. To implikuje, že je člověku vše podřízeno a může si s životním prostředím nakládat dle vlastní potřeby a uvážení, bez limitů a omezení. Příroda má instrumentální hodnotu, která spočívá v tom, že slouží k vytváření hodnot jiných. Měřítkem veškerého jednání je člověk, veškeré hodnoty vznikají teprve na základě lidské potřeby a vztah člověka k přírodě je založen na etice využívání zdrojů.⁹³ Významným kritikem tohoto přístupu byl americký historik Lynn Townsend White Jr.

---

⁹³ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení*, s. 160.

White se zaměřoval na středověké dějiny a zkoumal vliv rozvoje techniky na lidskou společnost. Byl také teologicky vzdělán (o tom ještě později) a z pozice teologa považoval náboženství za integrální prvek rozvoje západního světa.⁹⁴ White nejen že kritizoval antropocentrické zaměření lidského jednání, ale přímo obvinil křesťanské náboženství z ustavení antropocentrismu, potažmo i ze způsobení soudobé ekologické krize. Nyní se zaměřím na kritiku křesťanského antropocentrismu z pera Lynna Whitea, který svou studií z roku 1967 rozpoutal diskusi o vlivu křesťanství na krizi životního prostředí. Představím také reflexi Whiteových myšlenek pohledem jeho kritiků.

V roce 1967 publikoval White studii s názvem *The Historical Roots of Our Ecological Crisis*. Premisou Whiteovy práce je myšlenka, že vztah člověka k přírodě je determinován tím, čemu člověk věří, tedy náboženstvím.⁹⁵ Ke křesťanskému náboženství White uvádí: „*Především ve své západní formě je křesťanství tím nejantropocentričtějším náboženstvím, jaké svět kdy viděl. (...) Křesťanství, v absolutním protikladu ke starověkému pohanství a k asijským náboženstvím (pravděpodobně s výjimkou zoroastrismu), nejenže ustavilo dualismus člověka a přírody, ale také trvalo na tom, že je Boží vůlí, aby člověk přírodu vykořisťoval v zájmu svých vlastních cílů.*“⁹⁶ Podle Whitea je křesťanství odpovědné za rozvoj vědy a techniky, které umožnily naplnění křesťanské představy o lidské převaze nad přírodou a také umožňují člověku uspokojovat jeho touhu po neustálém pokroku. To vede k citovanému dualismu člověka a přírody, kde příroda hraje podřadnou roli lidského služebníka. White dále rozlišuje mezi křesťanským východem a západem, mezi řeckou a latinskou křesťanskou tradicí. Doslova uvádí: „*Řecký svatý kontempluje, západní svatý jedná.*“⁹⁷ Křesťanský východ tím autor označuje jako intelektuálně zaměřený, bez větších přínosů na poli techniky. Křesťanský západ naopak označuje za voluntaristický, kde vůle poznávat fungování Božího stvoření vedla k rozvoji vědy a techniky, které následně umožnily člověku efektivněji dobývat přírodu. Lidské panování nad přírodou (*dominium terrae*) pramení podle Whitea z faktu, že člověk je stvořen jako obraz Boží (*imago Dei*)⁹⁸, což ho staví nad přírodu a ospravedlňuje ho k podmanění si toho, co Bůh stvořil. Tento fakt zakládá již zmiňovaný

---

⁹⁴ Srov. *Lynn White biografie* [2022-2-25]. https://en.wikipedia.org/wiki/Lynn_Townsend_White_Jr.

⁹⁵ Srov. WHITE, Lynn. *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*. Science, ročník 155, č. 3767, American Association for the Advancement of Science, 1967, s. 1205.

⁹⁶ WHITE, Lynn. *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*, s. 1205.

⁹⁷ WHITE, Lynn. *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*, s. 1206.

⁹⁸ Srov. BINKA, Bohuslav. ZÁMEČNÍK, Jan. *Lynn White a Max Oelschlaeger – dva pohledy na roli křesťanství v environmentální krizi*. Filosofický časopis. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 2018. Roč. 66, č. 6, s. 891.

dualismus, kdy člověk je vyňat z přírody a předurčen k vládě nad stvořením a kde příroda má pouze služebný charakter. Křesťanství podle Whitea desakralizovalo přírodu a učinilo z ní pouhou hmotu a materiál. Vymýtilo také pohanský animismus, ve kterém člověk setrval v jednotě s přírodou.⁹⁹

White ve své práci shrnuje, že za ekologickou krizi může rozvoj vědy a techniky, které umožnily člověku plně využívat přírodu pro své potřeby. Z využívání přírody se ale stalo drancováním k uspokojení i nepatrných rozmarů. Výše uvedené dává White do kontextu s biblickým učením o stvoření světa a člověka a viní křesťanství z ekologické krize skrze rozvoj vědy a techniky. Uvádí k tomu: „...za prvé, posuzováno historicky, moderní věda je odvozena od přirozené teologie, a za druhé, moderní technika je aspoň částečně vysvětlitelná jako západní, voluntaristické uvědomění si křesťanského dogmatu o převaze člověka nad přírodou a jejím oprávněném ovládnutí. Ale jak nyní poznáváme, před více než sto lety se věda a technika, do té doby celkem oddělené aktivity, spojily k tomu, aby daly lidstvu síly, které se, soudě podle mnoha ekologických dopadů, vymkly kontrole. Je-li tomu tak, pak křesťanství nese ohromné břímě viny.“¹⁰⁰ I přes kritiku vlivu křesťanství na rozvoj vědy a techniky, potažmo i ekologickou krizi, White odmítá řešení krize dalším rozvojem vědy a techniky, ale trvá na řešení náboženském. Změnou náboženského smýšlení se dá podle Whitea napravit to, co náboženství způsobilo v první řadě. Toto náboženské řešení White vnímal jako vykoupení a pokání křesťanství vůči přírodě.¹⁰¹ Zamýšlí se také nad tím, o jaké náboženství by se mělo jednat. Jako alternativu ke křesťanství vidí zen-buddhismus s jeho zdravým přístupem k přírodě. Spatřuje ale komplikaci v jeho zakořenění ve východní tradici a pravděpodobně obtížnému přijetí v západním světě. Možné řešení nalézá White v rámci křesťanské tradice, a to v osobě sv. Františka. Ten podle něj věřil v ctnost pokory pro celý lidský rod a demokracii celého Božího stvoření bez lidské nadvlády.¹⁰² František podle Whitea ruší dosavadní antropocentrické tendence člověka, řadí ho naroveň zbytku Božího stvoření a vyzývá ho k pokoře. White konstatuje, že většina lidí neuvažuje o rozvoji vědy a techniky a jejich negativním vlivu na životní prostředí jako o něčem, co lze spojovat s křesťanskými hodnotami, i tak je podle něj nutné odmítnout křesťanskou myšlenku o nadřazenosti

---

⁹⁹ Srov. BINKA, Bohuslav. ZÁMEČNÍK, Jan. *Lynn White a Max Oelschlaeger*, s. 892.

¹⁰⁰ WHITE, Lynn. *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*, s. 1206.

¹⁰¹ Srov. HODSON, Margot. WEAVER, John. *The Place of Environmental Theology: A guide for seminaries, colleges and universities*. Praha: Mezinárodní baptistický teologický seminář Evropské baptistické federace o.p.s., 2007, s. 35.

¹⁰² Srov. WHITE, Lynn. *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*, s. 1207.

člověka nad přírodou.¹⁰³ Protože naše společnost hodnotově setrvává v křesťanském paradigmatu, je nezbytná změna smýšlení a odmítnutí „*ortodoxní křesťanské arogance vůči přírodě*“¹⁰⁴, jinak bude člověk svým jednáním pokračovat v prohlubování ekologické krize. Tuto změnu smýšlení podle Whitea reprezentuje sv. František z Assisi, který je ztělesněním pokory, volání po rovnosti všech tvorů a duchovní svébytnosti všech částí přírody. White navrhuje prohlásit Františka patronem ekologů. Papež Jan Pavel II. tak skutečně učinil 29. listopadu 1979.

White se o pár let později vrátil ke své původní práci v příspěvku „Continuing the Conversation“. V něm znovu opakuje, že veškeré artefakty lidské společnosti, jako jsou politika, ekonomika nebo vztahy mezi lidmi a životním prostředím, jsou utvářeny tím, čemu společnost věří. Každá kultura je tedy podle Whitea utvářena jejím náboženstvím.¹⁰⁵ Opatrnější už je ve svých tvrzeních, že křesťanství je kořenem ekologické krize. Obezřetněji hovoří o pluralitě příčin (kořenů), kde náboženství je jednou z těchto příčin. Specificky je to opět západní forma křesťanství, kterou White označuje za hnací sílu rozvoje technologií, které byly pro západní křesťany aspektem vyšší spirituality.¹⁰⁶ K dualismu mezi člověkem a přírodou, o kterém hovořil již dříve, nyní dodává: „*Dualismus člověka a přírody je v nás hluboce zakořeněn. Dokud nebude vymýcen nejen z našich myslí, ale také z našich emocí, bezpochyby nebudeme schopni učinit fundamentální změnu v našem přístupu a činech ovlivňujících ekologii.*“¹⁰⁷

3.2. Kritická reflexe Whiteova myšlení

White byl za svou práci kritizován, zejména pak za naivní úroveň výkladů křesťanské věrouky a za nereprezentativní citace z Bible.¹⁰⁸ White opakovaně zmiňuje, že neblahý vliv křesťanského antropocentrismu na životní prostředí vychází z křesťanského učení o dominium terrae, tedy podmanění si země člověkem, jak mu to umožnil Bůh. White své tvrzení o antropocentričnosti křesťanského náboženství opírá o vlastní interpretaci biblické pasáže první knihy Genesis. Panování nad zemí je podle něj pokyn k ovládnutí a neomezenému drancování přírody a jejích zdrojů.

---

¹⁰³ Srov. WHITE, Lynn. *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*, s. 1207.

¹⁰⁴ WHITE, Lynn. *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*, s. 1207.

¹⁰⁵ Srov. WHITE, Lynn. *Continuing the Conversation*. In BARBOUR, Ian. *Western Man and Environmental Ethics: Attitudes Toward Nature and Technology*. London: Addison-Wesley, 1973, s. 57.

¹⁰⁶ Srov. WHITE, Lynn. *Continuing the Conversation*, s. 59.

¹⁰⁷ WHITE, Lynn. *Continuing the Conversation*, s. 62.

¹⁰⁸ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 70.

Antropocentrismu, vycházející podle Whitea z Bible, nicméně není biblický. Člověk se sice jako obraz Boží těší zvláštnímu postavení v celku stvoření, jak ale uvádí Moltmann, nachází se se všemi ostatními tvory na stejné úrovni velebení Stvořitele.¹⁰⁹ Je také nutné poznamenat, že veškerá biblická tvrzení je nutno chápat v historicko-kritickém kontextu doby vzniku textů a také že nelze biblická tvrzení považovat za imperativ k určitému jednání s neomezenou platností. Bible zkrátka není učebnicí přírodních věd a musí se vždy vykládat na základě exegetických poznatků. Biblickému pojetí se budu věnovat později. „V každém případě se zdá, že text o podmanění vyjadřuje spíše královskou úlohu člověka, která spočívá v odpovědném, nikoli kořistnickém spravování země.“¹¹⁰ Jde spíše o pokyn k opatrovnictví a odpovědnému spravování země (Stewardship). Podle Moltmanna představa o podmanění si země nemá nic společného s příkazem k panování ve smyslu dominium terrae, nýbrž je vázáno na odpověď člověka Bohu a člověku náleží povinnost obdělávat a sdržet. Role člověka ve stvoření je tedy rolí obdělávajícího a sdržícího zahradníka.¹¹¹ Podle Sládka je člověku země pouze zapůjčena a má ji spravovat a chránit s pastýřskou péčí.¹¹² (Librová je k termínu správcovství opatrnější, kdy píše: „...ani správce (steward) chovající sebelepší úmysly nedokáže odhadnout a stanovit míru a meze svých správcovských zásahů.“¹¹³) Za zavádějící, až účelovou, interpretaci Geneze byl White kritizován především pro nepochopení biblického výrazu panování nad zemí. Jak jsem uvedl dříve, White byl vzdělán v teologii (i když se jí profesně nezabýval)¹¹⁴, proto je záhodno předpokládat, že křesťanskou tradici dobře znal a biblické výroky dokázal správně interpretovat. Ke kritice jeho interpretace Bible sám White ve svém pozdějším spisu *Continuing the Conversation* poznamenává, že pouze reflektoval mylné historické vnímání učení o dominium terrae a nutno říci, že tak nejspíše bylo skutečně interpretována i samotnými křesťany. Aktuálně převládá výklad dříve citované pasáže knihy Genesis jako správcovství (Stewardship) nad Božím stvořením svěřeným člověku, spíše než nadvláda nad ním. Jak uvádějí Binka se Zámečnickem, toto White připouští a zdůrazňuje, že v dnešní době sice už můžeme úkol

---

¹⁰⁹ Srov. MOLTSMANN, Jürgen. *Bůh ve stvoření: Ekologická nauka o stvoření*. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 33.

¹¹⁰ BINKA, Bohuslav. ZÁMEČNÍK, Jan. *Lynn White a Max Oelschlaeger*, s. 899.

¹¹¹ Srov. MOLTSMANN, Jürgen. *Bůh ve stvoření*, s. 32.

¹¹² Srov. SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*, s. 51.

¹¹³ LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení*, s. 164.

¹¹⁴ Erazim Kohák v *Zelené svatozáři* (s. 69) tvrdí, že White nebyl teologem. Ruth Waleriová v *Pravdivém životě* (s. 96) tvrdí, že teologem byl. Binka se Zámečnickem píše ve *Dvou pohledech na roli křesťanství v environmentální krizi*, že se jim tvrzení o Whiteově teologickém vzdělání nepodařilo ověřit. Vlastním pátráním jsem došel k informaci, že vystudoval Union Theological Seminary Columbijské univerzity a měl tedy jakousi formu teologického vzdělání.

vládnout nad přírodou chápat jinak, ale historicky byl chápán nesprávně. Analogicky uvádí White příklad otroctví, které dnes také nikdo neobhazuje, dříve to ale bylo běžné.¹¹⁵ Nabízí se tedy otázka, jak moc je křesťanství skutečně antropocentrickým náboženstvím. White označuje za středobod všeho člověka. Pro křesťana je však středem všeho Bůh, nikoli člověk. Jde tedy o náboženství teocentrické, případně christocentrické¹¹⁶, jak uvádějí Binka se Zámečnickem. I bez člověka veškeré stvoření chválí svého Stvořitele, tím je člověku vymezeno místo člena společenství stvoření.¹¹⁷ Primát člověka nad přírodou je tedy otázkou interpretace – člověk má pečovat o celé stvoření, kterému kraluje, jako Bohem chtěný a jediný nadaný rozumem. Nemá mu despoticky vládnout a ničit ho pro uspokojení svých potřeb. Křesťanství tedy nelze označit za striktně antropocentrické, jak naznačuje White, člověku ale nelze upřít přední úlohu ve stvoření, ve kterém je jako jediný nadaný rozumem, který mu umožňuje zodpovědnou péči o vše, co mu Bůh dává darem. „*Jeho (lidským) posláním je poznávat (Boží) řád, sloužit mu a slavit ho před celým mimolidským světem. Vše ze stvořeného světa se může stát součástí této oslavy a je tedy jakousi svátostí.*“¹¹⁸ Whiteova tvrzení a) o totální antropocentričnosti křesťanského náboženství a b) o křesťanském učení o podmanění si země člověkem pro uspokojení svých veškerých potřeb, je třeba odmítnout jako nepodložená a teologicky překonaná. Také Whiteovo chápání antropocentrismu je poněkud jednostranné, zaměřené na jeho silnou formu. Chápe ho výhradně negativně, což je poněkud ukvapené.

White dále tvrdí, že technologický pokrok lidstva je plodem křesťanské tradice a věda že je tedy integrální složkou náboženské víry (nebo také recipročně, že je náboženství součástí vědy). Toto tvrzení je ve značném kontrastu k dnešnímu chápání vztahu vědy a víry, který se jeví jako problematický. Binka se Zámečnickem píše: „...*víra v pokrok znamená sekularizaci teleologického prvku židovsko-křesťanské tradice, přičemž tento sekulární postoj je s danou tradicí přinejmenším v napětí.*“¹¹⁹ Věda je chápána jako tvůrce blahobytu a také jako možná odpověď na řešení environmentální krize. Je tedy v dnešním světě velkou autoritou. Český astronom a popularizátor vědy Jiří Grygar to připisuje faktu, že se věda řídí vědeckou metodou, jakousi etikou v bádání¹²⁰, která vědcům umožňuje na základě kritického zkoumání již poznaného dále rozvíjet

---

¹¹⁵ Srov. BINKA, Bohuslav. ZÁMEČNÍK, Jan. *Lynn White a Max Oelschlaeger*, s. 895.

¹¹⁶ Srov. BINKA, Bohuslav. ZÁMEČNÍK, Jan. *Lynn White a Max Oelschlaeger*, s. 898.

¹¹⁷ Srov. MOLTSMANN, Jürgen. *Bůh ve stvoření*, s. 33.

¹¹⁸ SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*, s. 50.

¹¹⁹ BINKA, Bohuslav. ZÁMEČNÍK, Jan. *Lynn White a Max Oelschlaeger*, s. 897.

¹²⁰ Srov. GRYGAR, Jiří. *O vědě a víře*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 44.

poznatky o fungování světa. Náboženství je často vnímáno spíše jako něco iracionálního, co nelze vědou obhájit a vysvětlit. Podle Grygara nejsou věda a víra vyloženě v rozporu, protože obě tyto oblasti lidského myšlení řeší zásadně odlišné otázky. A to otázky „jak?“ a „proč?“. Přírodní vědy brilantně odpovídají na otázky typu „jak?“ a jsou tedy nepostradatelným nástrojem při poznávání stvoření. Podle Grygara ale přírodní vědy selhávají při odpovídání na druhý typ otázek – „proč?“. ¹²¹ Nedokáží totiž vysvětlit, proč se věci staly tak, jak se staly, ani neodpovídají na otázky po smyslu a cíli lidského směřování. Moltmann toto stádium vztahu vědy a víry nazývá vzájemnou irelevantností. ¹²² Lze se tedy přiklonit spíš k názoru Whitea, že věda přímo vzešla z křesťanské tradice, nebo k názoru, že jsou tyto dvě disciplíny neslučitelné? Ačkoli není pochyb o roli vědy a techniky na pokrok a rozvoj ekonomického paradigmatu odpovědného za současnou ekologickou krizi, role křesťanství na rozvoj vědy a techniky, jak jí líčí White, už tolik jednoznačná není. Zdá se, že ke skutečnému technokratismu dochází až s přetrháním vazeb mezi vědou a vírou. Moltmann píše, že židovsko-křesťanská tradice stará více než tři tisíce let nemůže být zodpovědná za rozvoj moderní technokratické společnosti, protože k tomuto rozvoji dochází v Evropě nejdříve před 400 lety. ¹²³ Rozhodující tak musely být i jiné faktory.

Je s podivem, že historik White v tomto kontextu úplně vynechává období Osvícenství, jehož vliv na rozvoj vědy a techniky je zcela zřejmý. Osvícenský racionalismus 17. a 18. století stál za jednou z největších krizí institucionalizovaného křesťanství v celé jeho historii. ¹²⁴ Osvícenství prosazovalo racionální deismus (přirozené náboženství) na úkor tradičních hodnot představovaných katolickou církví a křesťanství bylo redukováno na humanitní disciplínu sloužící ve společnosti jako výchovný prvek. Nejvyšší křesťanské hodnoty se staly nepotřebnými, člověk měl doufat především sám v sebe a dojít spásy na základě vlastního rozumu. Jak uvádí Franzen: „*Diderot, d'Alembert a jiní brzy zahrnuli potupou a pohrdáním vše, co bylo věřícímu křesťanu posvátné...*“ ¹²⁵ Dochází také k rozvoji přírodovědeckého zkoumání, které je nezávislé na náboženství. Kocian hovoří od odbožštění přírody a vykázání Boha do duchovního světa, což pasovalo přírodu do role objektu vědeckého bádání a člověka do role

---

¹²¹ Srov. GRYGAR, Jiří. *O vědě a víře*, s. 46.

¹²² Srov. MOLTSMANN, Jürgen. *Bůh ve stvoření*, s. 35.

¹²³ Srov. MOLTSMANN, Jürgen. *Bůh ve stvoření*, s. 29.

¹²⁴ Srov. FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*. 3. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 255.

¹²⁵ FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*, s. 256.

vykonavatele Bohem svěřené moci nad přírodou.¹²⁶ Objektivně vzato, příklon k rozumu měl pozitivní vliv na všeobecný rozvoj vzdělanosti, zkoumání otázky lidských práv a zasloužil se o významný pokrok v průmyslu, obchodu a zemědělství. Nakonec se zasloužil i o reformu církve, která se musela zříci svých dřívějších způsobů. Každopádně v osvícenském klima byla církev odstavena na druhou kolej a vliv křesťanského náboženství na vědeckotechnický rozvoj byl prakticky nulový. Moltmann dodává, že teologie a církev si ani nemůžou přisvojovat zásluhy o rozvoj přírodních věd, ty se emancipovaly od státně-církevní autority samostatně.¹²⁷ Skutečný rozvoj vědy a techniky, který White přisuzuje křesťanství, reálně nastává až v době Osvícenství. Pokrok přerostl až v průmyslovou revoluci 18. a 19. století, která nabyla takových rozměrů, že ji církev v jistých ohledech musela kritizovat.¹²⁸ Během průmyslové revoluce dochází k rozvoji těžby a využívání fosilních paliv, k rozvoji různých odvětví průmyslu a v zemědělství nastupuje mohutná vlna mechanizace.¹²⁹ Posuzováno touto logikou tedy západní křesťanské náboženství nemůže být označeno za hlavní příčinu a kořen ekologické krize, protože nestojí za zásadním rozmachem vědeckotechnologického paradigmatu, jak se White snaží dokázat. To náleží osvícenské změně paradigmatu a průmyslové revoluci.

Whiteova další teze o křesťanské desakralizaci přírody je částečně opodstatněná. Křesťanství skutečně přesunulo pozornost od hmotné přírody, živlů a přírodních božstev k transcendentnímu Bohu stvořiteli. Nicméně, jak uvádějí Binka se Zámečnickem, White z tohoto vyvozuje sporné důsledky, když říká, že něco, co nepovažujeme za posvátné se automaticky stává předmětem lidské libovůle.¹³⁰ Křesťanská desakralizace přírody není nutně negativním fenoménem, pokud je jejím výsledkem oslava Boha a jeho stvořitelského díla. Uchvatitelský přístup k přírodě je potom výsledkem porušeného vztahu člověka k Bohu – hříchu. Skrze něj člověk špatně nakládá s tím, co mu má být svaté, co je mu dáno darem.

Přes veškeré námitky a kritiku Whiteových tezí je nepopiratelné, že se White zasloužil o rozdmýchání ekologických debat a přenesl je do prostředí křesťanské obce. V 60. letech 20. století, která můžeme označit za advent moderního environmentalismu,

---

¹²⁶ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 38.

¹²⁷ Srov. MOLTSMANN, Jürgen. *Bůh ve stvoření*, s. 37.

¹²⁸ Na mysli mám snahu zamezit vykořisťování dělníků a redukování lidské osoby na levnou pracovní sílu, proti čemuž vystoupil papež Lev XIII. v encyklice *Rerum Novarum* z roku 1891.

¹²⁹ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 41.

¹³⁰ Srov. BINKA, Bohuslav. *ZÁMEČNÍK, Jan. Lynn White a Max Oelschlaeger*, s. 900.

se křesťanská obec významně neangažovala.¹³¹ Dá se říci, že změna přišla s Whiteovou studií, která měla za následek, že se křesťanství začalo jevit jako anti-environmentální náboženství. Jak se dočítáme, některé církve reagovaly závazkem přispění k ekologické otázce nebo ustavením environmentálních organizací.¹³² Například anglikánská církev prohlásila roku 1984 ochranu integrity stvoření a péči o zachování života na Zemi za jeden ze znaků své misie.¹³³ V katolickém prostředí je asi nejvýznamnějším počinem encyklika *Laudato si'* papeže Františka z roku 2015, která si klade za cíl oslovit všechny obyvatele světa bez rozdílu vyznání a jako první církevní dokument se plně zaměřuje na problematiku ekologické krize. Podnícení diskuze a ukončení nečinnosti vidím jako největší přínos Whiteovy práce. White také, i když jen implicitně, upozornil na problém konzumerismu, když kritizoval drancování přírody za účelem uspokojení sebemenšího lidského rozmaru. Zde je patrné, že problematika neřízeného využívání přírodních zdrojů, zhoršování stavu životního prostředí a konzumního způsobu života jdou ruku v ruce. Whiteovy argumenty obviňující specificky křesťanství ze vzniku ekologické krize jsou ale jen těžko obhajitelné. Protože ekologická krize se ve stejné míře odehrává i v nekřesťanských zemích, mohli bychom zrovna tak psát o vlivu komunismu a dialektického materialismu na drancování životního prostředí. Kohák k tomu uvádí: „...k dalekosáhlému ničení přírody v Evropě nedochází s nástupem křesťanství, nýbrž až v sedmnáctém století, s počátky průmyslové revoluce a že k němu dochází zcela rovnoměrně v industrializujících zemích mimokřesťanské i křesťanské tradice.“¹³⁴ Proti Whiteově snaze upozornit na nezdravý vztah člověka k přírodě nelze nic namítat. Proti jeho obvinění křesťanského náboženství ze silného antropocentrismu a ze způsobení ekologické krize je ale nutné se ohradit.

3.3. Biblická perspektiva vztahu člověka a přírody

3.3.1. Příčiny nesprávné interpretace biblického textu

Nesprávně interpretovaná biblická zpráva knihy Genesis i dalších pasáží Bible, vede k silně antropocentrickému výkladu křesťanského přístupu k životnímu prostředí, jak je vidět na Whiteově příkladu. Je ale třeba uznat, že tato mylná interpretace je historickou skutečností a fakt, že dnes je bible vykládána více v ekologickém kontextu je

---

¹³¹ Srov. GRASSE, Alexis. *The Impact of Anthropocentrism on Christian Environmentalism*, s. 5.

¹³² Srov. GRASSE, Alexis. *The Impact of Anthropocentrism on Christian Environmentalism*, s. 5.

¹³³ Srov. VALERIOVÁ, Ruth. *Pravdivý život*, s. 97.

¹³⁴ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 70.

věcí moderního biblického zkoumání. Pravdou je, že ranné křesťanství stavělo na základech pohanských zvyků, aby se lépe integrovalo do tehdejší společnosti, zároveň se ale snažilo o vymýcení aspektů pohanství, které odvádějí pozornost od Boha jinam. Proto se můžeme setkat s termínem křesťanské odbožštění přírody. Librová hovoří o přesunu náboženských obřadů z přírody do chrámů, čímž dochází také k přemístění Boha mimo přírodu. Tím je usazen mimo přírodu i člověk, jakožto *imago Dei*.¹³⁵ Navíc, křesťanská teleologie, eschatologie a soteriologie hovoří o tom, že cíl a spása člověka leží mimo tento svět v království nebeském. Může tak vznikat dojem, že člověk se především musí starat o sebe a svou spásu a nikoli o pozemský svět, ve kterém jen čeká na naplnění svého eschatologického osudu. Librová píše o představě, že se křesťané vztahují ke světu mimo tuto zemi, a proto pro ně pozemský život nemá většího významu.¹³⁶ Za nejvýznamnější kapitolu v křesťanství, která se dá označit za protipřírodní, je považován kalvínský protestantismus. Ten Librová označuje za počátek amerického kapitalismu, protože práce a rozvoj řemesel byl nezbytností pro přežití původních amerických osadníků, kteří měli potřebu prací přetvářet krajinu pro své přežití. Vytvořila se u nich představa neužitečné přírody, kterou je třeba ovládnout.¹³⁷ Kalvínský důraz na práci u amerických osadníků a s ním spojený počátek kapitalismu s jeho tendencemi k neustálému navyšování produkce a spotřeby, odpovídá Whiteově představě o křesťanský podmíněném rozvoji technokracie. Zejména v osvícenství dochází k rozšíření nesprávného výkladu knihy Genesis jako pobídky k neomezenému panování člověka nad přírodou a podmanění si všeho stvořeného. Tato mentalita člověku vydržela do dnešních dní.

3.3.2. Ekologická interpretace biblické zprávy o stvoření

Biblická zpráva o stvoření především říká, že stvořitelem všeho je Bůh, který zůstává uprostřed svého stvoření, vztahuje se k němu a hodnotí ho jako dobré. Člověk je stvořen ze stejného materiálu, jako země a zvířata, což ho činí součástí stvoření. Bůh ustanovením dne odpočinku stanovuje limity i své stvořitelské moci. Stejně tak člověk, jako obraz Boží, má stanoveny limity. Boží vládu charakterizuje mírnost a ovládnání vlastní moci. Toto je dáno za úkol i člověku, který se má podílet jako partner na stvořitelském díle (pracuje, pojmenuje zvířata...). Člověk má stvořené dílo chovat

---

¹³⁵ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení*, s. 29.

¹³⁶ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení*, s. 29.

¹³⁷ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení*, s. 30.

v úctě, čímž projevuje úctu i stvořiteli. Stejně jako Boží moc je kreativní a konstruktivní (nikoli destruktivní), tak i člověk má pečovat o stvoření jako správce, kterému je správa světa dána darem.

Z výše uvedeného je jasné, že Bible se nesnaží být přírodovědeckou prací, ale poukázat na úlohu člověka ve stvoření. Grygar píše: „*Smyslem biblického vyprávění o vzniku světa není podat přírodovědeckou kosmologickou teorii, vypovídat o empiricky poznatelném vzniku světa a různých druhů živočichů. Chce především říct, že Bůh je Tvůrce světa a zdroj spásy.*“¹³⁸ Ve stejném duchu hovoří i papež František, když píše: „...na základě příběhu z knihy Genesis, v němž se hovoří o podmanění země (srov. Gn 1,28), údajně podporuje neurvalé vykořisťování přírody, protože představuje lidskou bytost jakožto vládce a ničitele. (...) Je důležité číst biblické texty v jejich kontextu a se správnou hermeneutikou a pamatovat, že nás vybízí „obdělávat a chránit“ zahradu světa (srov. Gn 2,15). „Obdělávat“ znamená orat či pracovat na půdě, „chránit“ znamená ochraňovat, opatrovat, hájit, zachovávat, bdít. Předpokládá to vztah odpovědné vzájemnosti mezi člověkem a přírodou.“¹³⁹ Hebrejské slovo panovat neznamena despotickou vládu, ale jak uvádí Sládek, jde o zodpovědnou, královskou péči o vše živé na Zemi, která je člověku zapůjčena.¹⁴⁰ Podmanit si a vládnout není výzvou k nadvládě a vykořisťování, nýbrž jak píše Karczubová, jedná se o svěřený úkol, starost a službu. Člověku, který je stvořen jako Boží obraz, je svěřena úloha co nejlépe po vzoru Boha otce spravovat a řídit Zemi.¹⁴¹ Murray hovoří o podstatné spojitosti mezi člověkem „obrazem“ a královskou vládou, kterou mu Bůh svěřil. Tato vláda musí odpovídat důstojnosti a ideálům královského úřadu, jako jsou spravedlnost, milosrdenství a zájem o blahobyt všech. Nesmí se jednat o tyranii, manipulaci a vykořisťování. Navíc, člověk jako místodržící, se ze své vlády zodpovídá transcendentnímu Králi.¹⁴² Mít vládu nad přírodou znamená pro člověka výzvu k jednání po boku Boha a k imitování jeho laskavosti k celému stvoření.¹⁴³

---

¹³⁸ GRYGAR, Jiří. *O vědě a víře*, s. 63.

¹³⁹ FRANTIŠEK. *Laudato sí'*, s. 46.

¹⁴⁰ Srov. SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*, s. 51.

¹⁴¹ Srov. KARCZUBOVÁ, Luisa. *Teologie a ekologie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., 2018, s. 49.

¹⁴² Srov. MURRAY, Robert. *Teologie stvoření: Reflexe o ekologii*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., 2017, s. 180-181.

¹⁴³ Srov. HODSON, Margot. WEAVER, John. *The Place of Environmental Theology*, s. 37.

Zmíněné tendence přispívají k trvale zvyšujícím se nárokům vedoucím ke konzumnímu způsobu života nejsou motivované křesťanskými postoji. Podle Librové křesťanské náboženství potlačuje takové sklony, protože chudoba a pokora jsou jedny ze základních křesťanských ctností.¹⁴⁴ Librová uzavírá, že po kritickém rozboru musíme konstatovat, že křesťanství svým dílem přispělo k ekologické krizi.¹⁴⁵ Ne ale ve smyslu Whiteových argumentů o vlivu křesťanství na rozvoj vědy a techniky, ale spíše jako následek nepřesné interpretace biblické zprávy, ve spojení se selháním člověka ve své úloze správce stvoření. V dnešní době je takový výklad překonaný a péče o veškeré stvoření je integrální součástí křesťanské spirituality.

---

¹⁴⁴ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení*, s. 31.

¹⁴⁵ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení*, s. 31

4. Automobilový ekonomismus a jeho vliv na životní prostředí

V této kapitole se budu zabývat automobilovou kulturou, kterou lze považovat jak za symbol ekonomistického paradigmatu moderní konzumní společnosti, tak i za symbol globálního oteplování a ekologické krize. Budu se zabývat ekonomistickým rozměrem automobilismu, popíši dopady automobilového průmyslu na životní prostředí a podrobněji se budu zabývat snahami o řešení ekologické krize způsobené automobilovou dopravou přechodem k elektromobilitě. Pokusím se poukázat na závažné nedostatky dnes tolik propagované elektromobility a na úskalí a výzvy, které před nás staví. Krátce se také budu zabývat ekologickou odpovědností firem v automobilovém průmyslu na konkrétním příkladu.

4.1. Automobilová kultura v konzumním paradigmatu

Automobilismus nebo automobilová kultura je fenoménem, který doznal největšího rozmachu ve 20. století. Ford začal automobily vyrábět sériově na linkách a snížil tím jejich cenu na úroveň, kterou si mohl dovolit i běžný člověk. Od té doby doznal automobilový průmysl nevídaného rozvoje a v roce 2010 už po silnicích jezdila jedna miliarda automobilů.¹⁴⁶ Od samého počátku byl automobil nejenom dopravním prostředkem, ale také vyjádřením lidské touhy po svobodě. Librová se zamýšlí nad příčinami popularity automobilismu a píše, že z psychologického hlediska naplňuje automobil lidskou potřebu změny, rychlosti a demonstrace síly.¹⁴⁷ Pocit svobody vychází z toho, že má člověk plnou kontrolu nad ovládáním vozu, sám si zvolí rychlost jízdy a jakým směrem se vydá. Řidič může jet, kam ho napadne a kdykoli se mu zlíbí. Auto je také pro mnohé symbolem společenské prestiže. Kohák píše: „...*kupují je prostí občané, často jen proto, že si myslí, že auto je status a že je jejich osobní problémy přestanou trápit, až je budou mít...*“.¹⁴⁸ Ve firmách zpravidla platí, že čím výše je zaměstnanec postavený, tím lepší je mu poskytnut služební vůz. Personalista jezdí ve Škodovce, manažer má BMW. Hodnota vozu je zde jakýmsi měřítkem hodnoty zaměstnance pro firmu. Podobně se řídí při nákupu vozů i běžní lidé a domácnosti. Tato mentalita je obrazem lidské touhy vlastnit vždy to nejlepší a nejnovější. Jak píše Valeriová, když něco

¹⁴⁶ Srov. *Počet aut ve světě* [2022-3-15]. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Automobil#Statistika>.

¹⁴⁷ Srov. LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení*, s. 57.

¹⁴⁸ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 82.

kupujeme, sdělujeme tím implicitně něco o sobě.¹⁴⁹ Zkrátka výběr a nákup auta vypovídá o našich preferencích. Tento proces je výrazně podpořen reklamou, která vyvolává pocit potřeby po něčem novém a lepším. Onehdy jsem shlédl reklamní video britské automobilky Land Rover na nový model legendárního terénního modelu Defender. Nový Defender bez problémů projede rozblácenou loukou, vyšplhá na skalnatý útes, přejede písčnou dunu a poradí si i s průjezdem korytem řeky. Jak lépe zobrazit schopnosti vozu a jak také lépe zobrazit dominanci člověka nad přírodou? Síla a schopnosti vozu mají dodat sílu jeho majiteli k pokoření živlů. Reklama nás nabádá ke koupi vozu, jehož vtahem k přírodě je pouze jeho schopnost si ji podmanit. V souvislosti s reklamou, prodeji vozů a lidskou touhou po vlastnění věci Kohák hovoří o „zbohatlickém snobismu, který je nejlepší živnou půdou konzumerismu“.¹⁵⁰ Je také nutné zmínit automobilové loby s přesahem do politiky. Automobilový průmysl je velký byznys, na kterém stojí celé ekonomiky. Krom výroby samotných automobilů sem spadá i celý řetězec návazných odvětví, jako je stavba infrastruktury (silnic, dálnic, parkovišť...), zpracovatelský a ropný průmysl, logistika spojená s dopravou dílů a surovin. I všechna tato odvětví mají zájem na tom, aby se prodávaly stále další vozy. Automobilový průmysl je tedy nutně ekonomistický a konzumerismus lidí a firem je zásadní pro jeho existenci.

Pokud hovoříme o rozvoji automobilismu, hovoříme také o technologickém rozvoji, díky kterému je současný rozmach automobilové kultury možný. Kocian uvádí, že masivní rozšíření automobilismu konce 19. století má původ v průmyslové revoluci, která je počátkem moderní konzumní společnosti.¹⁵¹ Technologickému rozvoji je připisován blahobyt, usnadnění práce i propojování společnosti. Štica píše: „*Technika nás fascinuje svou samozřejmostí okamžitého uvolnění moci nad věcmi a bezděčností svého zdánlivě automatického fungování. (...) Právě tato svůdná samozřejmost techniky nám však současně brání hlouběji vnímat její dopad na náš život, zohlednit také rizika a klást si určité nepříjemné otázky.*“¹⁵² I automobilová technika má zkracovat vzdálenosti a otevírat nové možnosti. Vždy se ale musíme ptát, za jakou cenu. V případě automobilismu je to vážné poškozování životního prostředí. Papež František

---

¹⁴⁹ Srov. VALERIOVÁ, Ruth. *Pravdivý život*, s. 65.

¹⁵⁰ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 82.

¹⁵¹ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 41.

¹⁵² ŠTICA, Petr. *Migrace a rozvoj z pohledu sociální etiky: šance, potenciály a výzvy*. In: ŠRAJER, Jindřich a kol. *Křehká tvář rozvoje v globalizovaném světě: kritické výzvy Populorum progressio (1967) a interdisciplinární analýzy mezinárodního rozvoje a chudoby*. Praha: Lidové noviny 2017, s. 167.

hovoří o přesahu technokratismu do ekonomiky a politiky, a říká, že technologie jsou přijímány s vidinou profitu, aniž by se hledělo na negativní důsledky.¹⁵³

4.1.1. Podíl automobilismu na ekologické krizi

Vliv automobilismu (a dopravy obecně) na životní prostředí spočívá především v produkci skleníkových plynů během spalování fosilních paliv. K rapidnímu růstu koncentrace CO₂ v atmosféře dochází kolem roku 1950, což je také rok počátku dramatického růstu počtu prodaných automobilů.¹⁵⁴ V dopravě vede v produkci CO₂ ta silniční, která je odpovědná za produkci 72 % CO₂ (železnice 0,5 %, letecká doprava 13,4 %, námořní doprava 13,6 %, ostatní 0,5 %).¹⁵⁵ Změna klimatu spojená s těžbou, zpracováním a využíváním fosilních paliv je fakt, který dnes zpochybňuje už jen hrstka lidí, kteří odmítají uznat, že jsou tyto změny způsobeny člověkem (například bývalý český prezident Václav Klaus). Klima je třeba chránit, protože se jedná o obecné dobro, na které mají nárok všichni lidé bez rozdílu.¹⁵⁶ Změna klimatu způsobená nadměrnou koncentrací skleníkových plynů v atmosféře způsobuje globální oteplování, ke kterému je přidružena celá řada dalších problémů. Stoupající hladiny moří, sucho, nedostatek pitné vody a další. Těmito problémy pak trpí zejména nejchudší obyvatelé rozvojových zemí. V těchto oblastech klimatické změny výrazně ovlivňují ekonomické možnosti místních obyvatel, kteří jsou odkázáni na zemědělství nebo rybolov.¹⁵⁷ Jedinou možností těchto obyvatel je často migrace, kterou chtějí uprchnout před bídou ve své zemi. Blahobyt obyvatel vyspělých západních zemí je vykoupen právě bídou těch nejchudších. Přesto, že si většina lidí uvědomuje tíživost těchto problémů, svět dále spoléhá na rozvoj postavený na používání fosilních paliv. Využíváním fosilních paliv člověk zvyšuje tzv. entropii neboli neuspořádanost systému. energii schopnou konat práci, která je uložena ve fosilních palivech, člověk jejich spalováním přeměňuje na bezcenné odpadní teplo a zvyšuje tím entropii. Neustálé zvyšování neuspořádanosti systému je dlouhodobě neudržitelné.¹⁵⁸

---

¹⁵³ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 72.

¹⁵⁴ Srov. DUNNE, John. GOLEMAN, Daniel. *Ekologie, etika a změna klimatu: Dalajlama v dialogu se světovými odborníky*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 25.

¹⁵⁵ Srov. *Emise CO₂ z aut: fakta a čísla* (18.4.2019) [2022-3-20].

<https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20190313STO31218/emise-co2-z-aut-fakta-a-cisla-infografika>.

¹⁵⁶ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 20.

¹⁵⁷ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 21.

¹⁵⁸ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 17.

Rozvoj automobilismu představuje zvýšené nároky na těžbu a spotřebu nerostných surovin a neustálé zvyšování produkce odpadu. Rychlost našeho kulturního rozvoje ale nekoresponduje s rychlostí, jakým biosféra dokáže na působení člověka reagovat. Tento prudký vývoj lidské kultury způsobil nesoulad člověka se svým životním prostředím.¹⁵⁹ I přes částečné uvědomění si problémů stále převažuje snaha o zisk doprovázená ignorováním dopadů na životní prostředí. To je znamením etického úpadku naší společnosti, který se podepisuje na stavu životního prostředí.¹⁶⁰

Naštěstí jsme také svědky snah o zmírnění dopadů působení člověka na klima. Za zásadní považuji návrat Spojených států amerických k Pařížské klimatické dohodě z roku 2015. Ta „*formuje dlouhodobý cíl ochrany klimatu, jímž je přispět k růstu průměrné globální teploty výrazně pod hranicí 2 °C v porovnání s obdobím před průmyslovou revolucí a usilovat o to, aby nárůst teploty nepřekročil hranici 1,5 °C a (...) ukládá nejen rozvinutým, ale i rozvojovým státům povinnost stanovit si vnitrostátní redukční příspěvky k dosažení cíle Dohody.*“¹⁶¹ Administrativa předchozího prezidenta USA Trumpa spoléhala na využívání fosilních paliv a zasadila se o odstoupení od zmíněné Pařížské dohody. Dalším významným faktorem je sílící společenský tlak na ochranu klimatu a celého životního prostředí, který se postupně dostává i do politiky a jednání velkých firem.

Na životní prostředí těžce dopadá i budování infrastruktury nutné k zajištění dopravy. Jde o spletitou síť silnic a dálnic, parkovišť a odpočívadel, tunelů a mimoúrovňových křižovatek. Autem se pak dá zajet skutečně všude, což ale představuje problém hlavně v lidnatých městech. Papež František hovoří o dopadech na kvalitu života, když píše: „*Kvalita života ve městech velkou měrou souvisí s dopravou, která je často příčinou velkého soužení obyvatel. Ve městech se pohybuje mnoho aut používaných jednou či dvěma osobami, což zintenzivňuje provoz, zvyšuje úroveň znečištění, spotřebovává se enormní množství energie z neobnovitelných zdrojů a musí se budovat nové silnice a parkoviště, které narušují městské tkanivo.*“¹⁶² Automobil, bez kterého si leckdo neumí svůj život představit, se podílí na degradaci životního prostředí ve smyslu ekosystému i prostředí pro život člověka.

---

¹⁵⁹ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 18.

¹⁶⁰ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 39.

¹⁶¹ *Pařížská dohoda* [2022-3-12]. https://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda.

¹⁶² FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 99.

4.2. Elektromobilita

4.2.1. Počátky elektromobility

Negativní dopady automobilové dopravy na životní prostředí jsou nezpochybnitelné. Jak zaznělo dříve, krom bezprostředního primárního znečišťování ovzduší škodlivinami, které vznikají spalováním fosilních paliv v motoru, dochází také k sekundárnímu znečištění, které vzniká výrobními procesy automobilů a s nimi spojenou logistikou. Na znečišťování ovzduší v důsledku spalování benzínu a nafty se snaží reagovat aktuální trend ve světě automobilismu a tím je masivní rozšiřování elektromobility. Počátek tohoto trendu lze datovat do devadesátých let minulého století, kdy došlo k rozšíření prvního vozu s hybridním pohonem Toyota Prius.¹⁶³ Ambicí automobilky Toyota bylo odpovědět na otázku ekologických dopadů automobilismu na životní prostředí a výrobou auta šetrného k životnímu prostředí se zasadit o snížení uhlíkové stopy. Reálný přínos k redukci uhlíkové stopy provozem hybridního pohonu zůstává diskutabilní, jak vysvětlím později, nicméně Toyota odstartovala trend ekologické uvědomělosti, který významně popularizovaly americké celebrity. Z Priusu se stal vůz, kterým jeho majitel ukazoval světu, že mu záleží na životním prostředí. To zafungovalo jako reklama a vůz se velmi rozšířil u široké veřejnosti, kde už se ale jednalo spíše o módní trend. Další a mnohem významnější trend, který Prius nastartoval, se týká samotného automobilového průmyslu. Za účelem snižování emisí (ať už kvůli ekologické odpovědnosti nebo kvůli drahým pokutám za běžné spalovací motory s nadlimitní produkcí pevných částic) došlo k masovému rozšíření výroby hybridních a plně elektrických vozidel. Dnes už prakticky není mainstreamová automobilka, která by v portfoliu neměla nějakou formu elektrifikovaného pohonu svých vozů.

4.2.2. Vyjasnění pojmů

Nyní jen velmi stručně k terminologii, která se bude objevovat na dalších řádcích. Hybridní vůz (zmíněný Prius) kombinuje konvenční motor (s vnitřním spalováním) a elektromotor s akumulátorem malé kapacity, který dodává energii palubním systémům (například klimatizace) a také motoru. Zpravidla dokáže pohánět jednu z náprav a vůz je schopen se pohybovat čistě na elektrickou energii s vypnutým spalovacím motorem,

---

¹⁶³ Hybridní vozy existovaly již dříve. První prototypy jsou dokonce z přelomu 19. a 20. století. Ale u těchto vozů nelze hovořit o sériové výrobě.

i když jen na krátkou vzdálenost kvůli nízké kapacitě baterie. Ta se u těchto vozů dobíjí rekuperací z běžného provozu (například při regenerativním účinku brzd, jízdě setrvačností, atd – principem je rekuperace kinetické energie). Výsledkem je snížení emisí vyprodukovaných hlavním spalovacím motorem.

Plug-in hybrid funguje podobně, jako zmíněný hybrid. Zásadním rozdílem je, že elektromotor má vyšší výkon a akumulátor má větší kapacitu. Také ho lze dobíjet nejen jízdou, ale i z externího zdroje (nabíjecí stanice, elektrická zásuvka v domácnosti). Elektromotor takového vozu dokáže dodávat větší výkon spalovacímu motoru a čistě na elektrickou energii urazit delší vzdálenosti. Celkový úhrn vyprodukovaných emisí je tak ještě nižší. Uváděnou výhodou je kombinace nízkých emisí elektromobilu a dlouhého dojezdu a nezávislost na dobíjení, jako u konvenčního vozu.

Mild-hybrid je vůz, u kterého je hlavní pohonnou jednotkou spalovací motor doplněný o elektrický generátor (posílený alternátor), který dodává část energie převážně palubním systémům. Vůz není schopen provozu čistě na elektrickou energii. U tohoto typu se jedná spíše o systém, který vozu umožňuje zůstat v pohotovosti s vypnutým motorem. Například při jízdě na volnoběh může motor úplně zhasnout a zároveň zůstává zachována funkce posilovače řízení, brzdového posilovače a dalších systémů, které jinak vyžadují nastartovaný motor. Jedná se tedy o doplněk spalovacích motorů, který už dostává většina nových aut. Snížení emisí je výrazně nižší v porovnání s předchozími typy hybridních pohonů.

Poslední kategorií, která nyní zažívá opravdový „boom“ jsou takzvané EV vozy neboli elektromobily, které nedisponují žádnou formou spalovacího motoru. Tyto typy vozů je poháněn elektromotory s velkými akumulátory, které zajišťují veškeré funkce vozu a spoléhají na dobíjení akumulátorů, stejně jako spalovací motor spoléhá na tankování paliva. Elektromobily mají zdánlivě nulové emise. Proč jenom zdánlivě bude upřesněno později. Uváděnými výhodami jsou nulové emise a nezávislost na tankování paliva, protože auto si může každý dobít doma.

Posledním pojmem k vyjasnění je norma Euro. *„Emisní norma Euro je závazná norma Evropské unie stanovující limitní hodnoty škodlivin ve výfukových exhalacích*

benzinových a naftových motorů pro motorová vozidla v závislosti hmotnosti škodliviny na ujeté vzdálenosti. ¹⁶⁴

4.2.3. Řešení ekologických dopadů automobilismu elektromobilitou

Nyní bych rád objasnil, v čem podle mě spočívá zásadní problém nynějšího trendu v automobilismu, který se postupně začíná přeorientovávat na výrobu různých, dříve popsaných typů elektromobilů. Zjednodušeně řečeno, smyslem elektromobility je částečná nebo úplná eliminace škodlivin vznikajících při spalování fosilních paliv. Jinými slovy, eliminovat to, co vychází z výfuku auta a škodí životnímu prostředí. Elektrifikované automobily toto na první pohled řeší velmi dobře. Hybridní vozy mají udávanou spotřebu od 1 litru paliva na 100 ujetých kilometrů a s tím koresponduje i nízká hodnota CO₂ vypuštěná z výfuku, od 22 gramů na jeden ujetý kilometr¹⁶⁵, v závislosti na poměru využití elektro motoru a spalovacího motoru při jízdě. Pro doplnění, průměrný vůz se spalovacím motorem vyprodukuje asi 130 gramů CO₂ na ujetý kilometr. EV plně elektrické vozy nemají výfuk vůbec a neprodukují žádné spaliny nebo emise pevných látek. V čem je tedy pomyslný zakopaný pes? V akumulátorech a jejich výrobě. To, co vychází z výfuku vozu je jen částí CO₂, které se přičítá největší důležitost a jsou vyvíjeny snahy, jak ji regulovat. Je to totiž měřitelné znečištění, které vzniká bezprostředně při používání auta. Už před třiceti lety psal Al Gore o nutnosti vytvořit globální program se strategickým cílem úplné eliminace motorů s vnitřním spalováním.¹⁶⁶ Nikde se ale neřeší uhlíková stopa výroby vozu, která je díky akumulátorům u elektro vozů enormní. Co to reálně znamená? Výroba elektromobilu je natolik environmentálně „špinavá“, že vyprodukované množství CO₂ při jeho výrobě se rovná až 150 tisícům ujetým kilometrům v autě se spalovacím motorem. Koupí elektromobilu si člověk také pořizuje environmentální dluh v podobě uhlíkové stopy, který splácí jízdou bez emisí. Nabízí se otázka, jak dlouho trvá obyčejnému člověku ujet v autě zmíněnou porci kilometrů. Pokud si pro jednodušší počty zvolíme jako roční nájezd 15 tisíc kilometrů, vychází nám, že elektromobil musíme provozovat 10 let, aby jeho provoz začal kompenzovat uhlíkovou stopu, která vznikla při jeho výrobě. A zde se rýsuje další problém. Reálná životnost baterií v elektromobilech ještě není dostatečně zmapována, nicméně nejčastěji se uvádí životnost 8 až 12 let. Sotva elektrické vozy

¹⁶⁴ *Norma euro* [2022-3-25]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Emisn%C3%AD_norma_Euro.

¹⁶⁵ Uvedená data odpovídají vozu tuzemské Škodovky, model Octavia 1,4 TSI iV Plug-in hybrid. Srov. *Data automobilky Škoda Auto* [2022-3-25]. <https://www.skoda-auto.cz/> <https://www.skoda-auto.cz/>.

¹⁶⁶ Srov. GORE, Al. *Země na misce vah*, s. 16.

začnou být opravdu ekologické, nastává čas na výměnu baterie za novou a na nové ekologické zadlužení.

4.2.4. Realita elektromobility

Výše uvedená fakta jsou spíše obecným úvodem do mnohem komplikovanější problematiky, jejíž pochopení je důležité pro vyhodnocení prospěšnosti elektromobility pro životní prostředí. Při tomto hodnocení vstupuje do hry spousta proměnných, jako jsou velikost akumulátoru (kapacita v kWh), zdroj energie pro jeho dobíjení (energetický mix), technologie a materiály využití při výrobě akumulátoru i zbytku vozu, dodavatelské řetězce automobilek a tak dále. Z těchto důvodů také není zcela objektivní porovnávání vozů s konvenčním motorem a elektromotorem, protože automobilky tato data běžně nesdílejí a výrobní procesy každé automobilky se liší. Nicméně švédské Volvo tato data uveřejnilo s detailním rozbohem životního cyklu svých vozů. Navíc, vyrábějí identické modely aut v elektrické i spalovací variantě na stejné výrobní lince. Porovnání je zde tedy zcela legitimní a můžeme dosadit konkrétní čísla k teorii uvedené dříve.

Volvo ve svém reportu¹⁶⁷ velmi pečlivě dokumentuje celý výrobní proces a životní cyklus dvou svých vozů. Jde o model XC40 ve verzi elektro a ve verzi s konvenčním spalovacím motorem. Dočítáme se o materiálové kompozici nutné pro výrobu obou typů vozů a uhlíkové stopě výroby a logistiky těchto materiálů. Už na tomto místě je patrné, že uhlíková stopa elektrické varianty je vyšší o 70 % oproti variantě se spalovacím motorem, a to ještě předtím, než vozy vůbec vyjedou na silnici. Většina z těchto 70 % padá na výrobu akumulátoru. Dále se hodnotí životní cyklus obou vozů s konečnou životností stanovenou na teoretických 200 tisíc najetých kilometrů. Do životního cyklu je zahrnuta uhlíková stopa na výrobu a dopravu fosilních paliv pro variantu s konvenčním motorem a také tři varianty energetického mixu pro nabíjení elektrické varianty. Tyto tři varianty se liší podílem obnovitelné energie v dodávce elektřiny pro nabíjení vozu. Výsledkem je, že za celý životní cyklus varianta se spalovacím motorem vyprodukuje 58 tun CO₂ a elektrická varianta vyprodukuje v závislosti na energetickém mixu 27 až 54 tun CO₂. Po zvážení všech uvedených faktorů se vypočítává „bod zlomu“, což je bod, kdy elektromobil „splatil“ svůj uhlíkový dluh z výroby a začíná být ekologicky opravdu šetrný. Při použití takzvaného globálního

---

¹⁶⁷ Srov. *Volvo report* [2022-3-27]. <https://www.volvocars.com/images/v/-/media/project/contentplatform/data/media/my23/xc40-electric-light/volvo-cars-LCA-report-xc40.pdf>.

energetického mixu pro dobíjení akumulátoru je tento bod zlomu 146 tisíc kilometrů. Při použití evropského energetického mixu je bod zlomu 84 tisíc kilometrů. Při použití energetického mixu výhradně z obnovitelných zdrojů je bod zlomu 47 tisíc kilometrů. V našich podmínkách tedy musí elektromobil urazit 84 tisíc kilometrů, než začne být ekologický.

Takovou porci kilometrů by mělo bez problémů zvládnout každé moderní auto. Tím ale problém není vyřešen. Elektromobily jsou zpravidla mnohem dražší, než konvenční vozy a člověku s průměrným příjmem jsou nedostupné. Ten se k nim dostane až jako k ojetým vozům, u kterých už bude muset brát v potaz stav akumulátoru, který má omezenou životnost. Ta je zpravidla dána počtem nabíjecích cyklů. Jak jsem uvedl dříve, životnost se pohybuje mezi 8 a 12 lety. Jaké jsou ale příklady z reálného provozu?

V současnosti asi nejznámější automobilka, která se zabývá výhradně výrobou elektromobilů je americká Tesla. Je také známo, že akumulátory, které Tesla používá, jsou na velmi vysoké úrovni a její vozy se pyšní nejlepším dojezdem na nabití na trhu. Podívejme se na příklad stavu baterie použité Tesly, která má za sebou nájezd 156 tisíc kilometrů během osmi let. U vozu z tohoto příkladu, o kterém se lze dočíst na stránkách autoforum¹⁶⁸, je kapacita akumulátoru už tak snižena, že po dobití umožní cestovat pouhých cca 79 kilometrů. To činí vůz prakticky nepoužitelným. Na pořadu dne by tak byla výměna akumulátoru u Tesly. Problém je v tom, že taková výměna vyjde na cca 370 tisíc korun.¹⁶⁹ A to je při pořizovací ceně takto ojetého vozu kolem 540 tisíc korun zkrátka likvidační částka. První majitel vozu se s tímto problémem zřejmě nebude potýkat a vůz tak skončí v rukou druhého majitele, který si výměnu akumulátoru nejspíše bude moci dovolit ještě méně než ten první. Pokud lze brát uvedený příklad jako reprezentativní a životnost elektromobilů se dá stanovit jako kombinace stáří do deseti let nebo nájezdu do 200 tisíc kilometrů, můžeme životnost elektromobilu označit jako poloviční, oproti autu se spalovacím motorem. Při dodržení servisních požadavků, především pravidelné výměny motorového oleje, který chrání motor před nadměrným opotřebením, dokáží

---

¹⁶⁸ Srov. *Osmiletá Tesla se 156 tisíci km ukazuje, jak to dopadá s „ekologičností“ elektromobilů* (18.7.2021) [2022-3-25]. https://www.autoforum.cz/zajimavosti/osmiletá-tesla-se-156-tisici-najety-mi-km-ukazuje-jak-to-dopada-s-ekologicnosti-elektromobilu/?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu#dop_ab_variant=594020&dop_source_zone_name=hpfeed.szhnp.box&dop_req_id=DZtLq4pmvWb-202107200318&dop_id=12664845.

¹⁶⁹ Malá baterie do vozů Nissan vyjde na 160 tisíc korun, baterie do výkonné Audi e-Tron vyjde na 750 tisíc!

vozy se spalovacím motorem bez problémů zdolat dvoj nebo trojnásobné množství kilometrů ve srovnání s elektromobilem. A vozů starších dvaceti let je například v ČR také velké množství. Průměrné stáří vozového parku v ČR je 15,5 roku.¹⁷⁰ O moc lépe nevycházejí ani plug-in hybridní vozy, které kombinují jak akumulátor, tak spalovací motor.

Existují samozřejmě i jiné, optimističtější reporty, které se snaží vypočítávat zmíněný bod zlomu, kdy elektromobil začíná být ekologický. Všechny se nicméně shodují na tom, že takový vůz vyráží do světa s výrazným dluhem v podobě uhlíkové stopy, který si musí „odpracovat“ tisíce kilometry jízdy v kombinaci s nabíjením baterie ze zdrojů šetrným k životnímu prostředí. Já zvolil report automobilky Volvo právě z toho důvodu, že automobilka uvádí reálná data z výroby. Ostatní reporty jsou mnohem více spekulativní a poznamenány úmysly a preferencemi jejich tvůrců.

4.2.5. Akumulátory elektromobilů – recyklace a výroba

Elektromobilita má ještě jeden zásadní problém. Co si počít s vysloužilými bateriemi elektrických vozů. Jak se můžeme dočíst v reportu ICCT¹⁷¹ (The International Council on Clean Transportation), recyklace akumulátoru elektromobilů je velmi komplikovaná kvůli množství komponent a chemických prvků, ze kterých se skládá. Dokonce se uvádí, že recyklace těchto baterií je v současné době nevýhodná, protože recyklací vytěžené lithium, které se pro výrobu baterií používá, je dražší než lithium získané těžbou z primárních zdrojů. Zatím se tedy zdá, že použité baterie po skončení svého životního cyklu poputují na skládku, pokud technologie recyklace nestoupne na dostatečnou úroveň. O takovém přístupu hovoří papež František jako o kultuře typu „použij a vyhod“, u které kritizuje zejména narůstající produkci různého odpadu, včetně toho elektronického a průmyslového. Země se tak podle papeže mění na obrovskou skládku.¹⁷²

Navíc, těžba lithia pro výrobu akumulátorů sama o sobě není ekologicky přívětivá. Lithium se těží z rudy nebo extrakcí ze solných roztoků. Největšími producenty jsou Austrálie a Chile. Těžby lithia z rudy znamená rozsáhlou devastaci krajiny a degradaci

---

¹⁷⁰ Srov. *Auta v ČR dál stárnou* (2.12.2021) [2022-3-18]. <https://www.uamk.cz/aktuality/2870-auta-v-cr-dal-starnou>.

¹⁷¹ Srov. *Effect of Battery Manufacturing on Electric Vehicle Life-Cycle Greenhouse Gas Emissions* [2022-3-18]. <https://theicct.org/publication/effects-of-battery-manufacturing-on-electric-vehicle-life-cycle-greenhouse-gas-emissions/>.

¹⁷² Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 19.

ekosystémů. Extrakcí v chilské poušti zase dochází k nadměrné spotřebě vody a ke kontaminaci podzemních vod. Uvádí se, že pro výrobu jedné tuny lithia je třeba téměř dvou milionů litrů vody.¹⁷³ Velkým problémem je také vznik vedlejších odpadních produktů. Jak je vidět, výroba akumulátorů je velmi neekologická a v případě dramatického nárůstu výroby elektromobilů by byla zcela devastující.

4.2.6. Elektromobilitou k udržení konzumního paradigmatu

Můžeme spekulovat, do jaké míry má elektromobilita skutečně řešit krizi životního prostředí. Pokud by automobilky nebyly z vnějšku legislativně nuceny snižovat emise svých produktů, těžko si lze představit dobrovolně investované miliardy do vývoje elektromobilů. Faktem je, že ekonomiky řady států jsou závislé na automobilovém průmyslu (včetně té české) a uspokojení poptávky po nových vozech je tak prioritou. Elektromobilita je odpovědí na několik palčivých problémů. A sice jak se vyhnout platbám za spalovací motory s nadlimitní produkcí pevných látek, kde je limit stanoven normou Euro, dále jak udržet prodeje vozů na současných číslech a nadále generovat zisky a také je to otázkou přežití automobilek, protože zmiňovaná norma Euro už brzy prakticky znemožní výrobu automobilů s čistě spalovacím motorem. Aktuálně se počítá s tím, že norma Euro 7, která má platit od roku 2025 sníží povolenou produkci škodlivin motorům na takovou úroveň, že se bez dodatečného bezemisního pohonu neobejdou.

Nechci tímto říci, že zpřísnování emisních limitů automobilkám je špatné. Stojí za ním legitimní snahy o zmírnění dopadů průmyslu na životní prostředí. Dovolím si ale tvrdit, že jít cestou elektrifikace automobilového průmyslu není spásou a jde spíše konsekvencialistické snahy řešit následky (emise z výfuku), které mají navíc jen udržet prodeje automobilů a tím i nastavené ekonomistické paradigma. Navíc, vůbec není slyšet o problémech, které jsem popsal výše. Těžba lithia, výroba baterií, jejich nabíjení a recyklace, jako by se elektromobilů vůbec netýkaly. Zakladatel Microsoftu a jeden z nejbohatších lidí světa Bill Gates, ve svých snahách zasadit se o ochranu životního prostředí prosazuje právě elektromobilitu jako jedno z řešení ke snížení produkce skleníkových plynů člověkem. Gates vidí problém elektromobility v „zeleném příplatku“, který představuje cena baterie, o kterou je navýšena cena elektromobilu oproti konvenčnímu vozu. Elektromobil se podle něj vyplatí v momentě, kdy stoupá cena

---

¹⁷³ Srov. *Lithium extraction* [2022-3-19]. https://en.wikipedia.org/wiki/Lithium#Environmental_issues.

fosilních paliv.¹⁷⁴ I Gates tedy kalkuluje pouze s provozními náklady a nehledí na uhlíkovou stopu spojenou s výrobou elektromobilů. Správně ale Gates poukazuje na další úskalí elektromobility, když uvádí, že při životním cyklu konvenčního vozu v délce 13 let a potřebě plně elektrifikované silniční dopravy do roku 2050, by musel podíl prodeje elektromobilů vůči konvenčním vozům v následujících 15 letech stoupnout na téměř 100 % ze současných dvou.¹⁷⁵ Teprve při plně elektrifikované dopravě bychom mohli čerpat výhody v podobě snížení hluku a znečištění ovzduší ve městech a postupně i globální snížení emisí škodlivin. Takto masivní rozšíření elektromobility a infrastruktury pro jejich dobíjení ale nepředpokládám. Předně se budou muset vyřešit dříve zmíněné problémy, které rozvoj elektromobility brzdí. Zejména výroba akumulátorů by při takto dramatickém nárůstu výroby představovala ekologickou katastrofu. A nadále přetrvávají praktické problémy, jako je třeba omezený dojezd na jedno nabití a doba nabíjení, kvůli kterým zůstávají elektromobily nepoužitelné na dálkové trasy.

4.2.7. Možná řešení problémů automobilismu

Z uvedeného se může zdát, že elektromobilita je jen naivním marketingovým krokem, který staví na nulových emisích skleníkových plynů při provozu vozu a zamlčování nevýhod. To vše za účelem udržení prodeje vozů a uspokojení lidské potřeby po svobodě pohybu a sebe prezentace. A při současném stavu technologie výroby akumulátorů a energie pro jejich dobíjení tomu tak částečně skutečně je. Aby byl elektromobilismus skutečně ekologický, muselo by dojít k dramatické proměně globálního energetického mixu, kde by musely být většinou zastoupeny obnovitelné zdroje elektrické energie. S tím je spojena ekologičtější výroba efektivnějších zařízení pro využívání a distribuci solární, větrné, geotermální nebo hydrokinetické energie. Podmínkou by byl i tlak na výrobce akumulátorů a všech jejich komponent, kteří by museli výrazně snížit svou uhlíkovou stopu a eliminovat znečištění ekosystémů svými výrobními procesy. To vše je otázkou financování, legislativního tlaku, technologického rozvoje a času.

Potenciálním řešením je rozšíření syntetických paliv, která by dokázala plně nahradit paliva fosilní. Jde o sloučeninu CO₂ získaného z atmosféry a vodíku.

---

¹⁷⁴ Srov. GATES, Bill. *How to Avoid a Climate Disaster: The solution we have and the breakthroughs we need*. Dublin: Penguin Random House UK, 202, s. 136-137.

¹⁷⁵ Srov. GATES, Bill. *How to Avoid a Climate Disaster*, s. 137.

K syntetickým palivům se vyjadřuje i Gates, který říká, že výhodou tohoto řešení je takzvaná drop-in filosofie neboli využití těchto paliv ve stávajících konvenčních motorech bez nutnosti jejich modifikace.¹⁷⁶ V tom také spočívá hlavní rozdíl oproti biopalivům, jako je ethanol, které se dnes běžně používají. Motor vozu, který biopalivo spaluje, na to musí být upraven. Další velkou výhodou by byla možnost využití stávající sítě čerpacích stanic. Syntetická paliva nejsou jen teoretickým konceptem. Nejdále je v jejich testování automobilka Porsche, která staví továrnu na jejich výrobu v Chile. Továrna by měla být dokončena v roce 2022 a bude k výrobě paliv využívat energii z větrné elektrárny, proto i samotná výroba bude ekologická. Při spalování syntetických paliv sice stále dochází k vypouštění škodlivin do ovzduší, ale úroveň znečištění by měla být nižší o 85 % ve srovnání s fosilními palivy.¹⁷⁷ Navíc, vypouštěné CO₂ odpovídá množství uhlíku, které bylo použito pro výrobu paliva. Do atmosféry se tedy nedostává žádné nové CO₂, jen se tam vrací to, co už tam původně bylo.¹⁷⁸ První testovací vzorek paliva by měl být k dispozici letos (2022). Na výsledky testování si musíme ještě počkat.

4.3. Environmentální odpovědnost firem v automobilovém průmyslu

Automobilový průmysl (automotive) je kolos sestávající se z výrobců vozů a řetězce dodavatelů. Jedním z nich je i švýcarská firma Ronal Group, která působí po celém světě, včetně dvou výrobních závodů v České republice. Ronal je jedním z největších výrobců kol z lehkých hliníkových slitin na světě a dodává kola všem významným automobilkám. Firma zaměstnává přibližně 7500 lidí, ročně vyprodukuje až 20 milionů kol a její roční čistý zisk je zhruba 1,25 miliardy Eur. Ronal Group je tedy dobrým příkladem významného dodavatele automobilového průmyslu, jehož snahy o snížení environmentálního dopadu budu nyní prezentovat. Všechna uvedená data jsou volně dostupná na webových stránkách Ronal¹⁷⁹. Nebudou zveřejněna žádná citlivá data.

Výroba kol z hliníkové slitiny je extrémně náročná z pohledu dopadů na životní prostředí. Hliník se vyrábí z bauxitu, jehož těžba je podobně devastující pro krajinu, jako těžba lithia zmíněná dříve. Povrchové doly na bauxit jsou často velmi rozlehlé, což představuje zejména v rovníkových oblastech kácení tropických pralesů nebo v některých případech i vysídlování původních obyvatel. Zpracováním bauxitu také

---

¹⁷⁶ Srov. GATES, Bill. *How to Avoid a Climate Disaster*, s. 138.

¹⁷⁷ Srov. *Porsche Working on Synthetic Fuel to Make ICE Cars as Clean as EVs* (23.2.2021) [2022-3-19]. <https://www.caranddriver.com/news/a35577611/porsche-synthetic-efuel-clean-emissions-testing/>.

¹⁷⁸ Srov. GATES, Bill. *How to Avoid a Climate Disaster*, s. 137.

¹⁷⁹ Srov. *Ronal Group Sustainability* [2022-3-21]. <https://www.ronalgroup.com/en/sustainability/>.

vzniká velké množství odpadu označovaného jako červený kal. Ten je označován za odpad nebezpečný pro jeho vysokou alkalitu a zvýšenou radioaktivitu. Tento kal se buď ukládá na skládky nebo se neutralizuje mořskou vodou a vypouští do moře. Oba způsoby jsou z dlouhodobého pohledu environmentálně nebezpečné. Samotná výroba kol je náročná na spotřebu zemního plynu pro tavicí pece a linky tepelného zpracování, elektrické energie pro procesy obrábění a vody pro procesy lakování. 76 % uhlíkové stopy firmy spočívá právě ve zpracování hliníku.

Firma Ronal je si vědoma svých dopadů na životní prostředí a také své environmentální odpovědnosti. Představila proto program Planblue, který má za úkol výrazně snížit negativní dopady firmy na ekosystém. Hlavní myšlenkou Planblue je udržitelnost. Firma chce snížit produkci CO₂ o 50 % do roku 2030 a být zcela uhlíkově neutrální do roku 2050. Toho chce dosáhnout například nákupem 100 % certifikovaného ASI hliníku vyráběného za použití energie z obnovitelných zdrojů. Globální non-profit organizace ASI (Aluminium Stewardship Initiative) sdružuje výrobce hliníku, jejichž procesy jsou zcela transparentní, využívají recyklace, efektivně nakládají s výrobními prostředky, mají vypracovaný environmentální management (včetně nakládání s odpady, vodou a péči o biodiverzitu), zasazují se o lidská práva včetně práv domorodých obyvatel v místě těžby a o pracovní práva včetně bezpečnosti a zdraví zaměstnanců.¹⁸⁰ Dalším cílem firmy Ronal je využívání 100 % elektřiny z obnovitelných zdrojů do roku 2025. Ronal se také snaží inovativním způsobem zefektivňovat své výrobní procesy za účelem úspory hliníku pro výrobu kol. Příkladem je například obrábění „undercut“ nebo technologie „flowforming“, které představují kombinovanou úsporu hliníku až 2,5 kg na jedno kolo. Kola vyráběná firmou Ronal jsou také 100 % recyklovatelná. Ronal také jako první výrobce hliníkových kol představil uhlíkově neutrální kolo Ronal R70-blue, které lze použít na celé řadě automobilů, včetně zmíněných vozů Prius a Tesla. Kolo je vyrobeno z větší části z recyklovaného hliníku za použití energie z hydroelektráren a CO₂ v podobě spotřeby zemního plynu jsou kompenzovány skrze projekty Gold Standard na podporu udržitelného rozvoje.

Konzumní rozměr výroby litých kol spočívá v jejich zbytečnosti. Ano, každé auto potřebuje kola, ale hliníková litá kola jsou v podstatě designovým prvkem příplatkové výbavy. Dnes už asi nenajdeme výrobce, který by na své vozy osazoval klasické plechové

---

¹⁸⁰ Srov. *What is ASI Aluminium?* [2022-3-21]. <https://aluminium-stewardship.org/why-aluminium/what-is-asi-aluminium/>.

disky. Trendem ve výrobě kol je totiž design a velikost. Velká kola jsou jen kosmetickou záležitostí, která navíc vyžadují velkou pneumatiku s vyšším valivým odporem, který se podepisuje na zvýšené spotřebě (paliva/kapacity baterie) vozu. Faktem je, že je po hliníkových kolech enormní poptávka. Na každý vůz v nabídce je možné vybrat z několika typů kol podle vzhledu a velikosti – stačí si připlatit. I zde tedy hraje prim touha po větším, lepším, novějším. Z pohledu výrobců jde o ekonomistickou snahu dosáhnout zisku. Z pohledu konzumenta jde o módní doplněk, který má vylepšit vzhled vozu. Pokud by to tak nebylo, nové vozy vyšší třídy (takzvané manažerské sedany) by neměly kola o rozměru 21 palců, ale třeba jen 17, jak tomu bývalo ještě relativně nedávno. Na příkladu firmy Ronal je patrná snaha kompenzovat své dopady na životní prostředí a ekonomistický rozměr, ač stále motorem pro chod firmy, není jediným faktorem řízení firmy. I přes snahy snížit na minimum svou uhlíkovou stopu firma Ronal nadále závisí na využívání zemního plynu. Jeho spotřebu a uhlíkovou stopu kompenzuje jinými projekty, takže může teoretickou kalkulací označit některé své výrobky za uhlíkově neutrální. Reálně jde spíše o snahu vyhovět společenskému tlaku na výrobní firmy na snížení jejich ekologické stopy. Nicméně, je nutné ocenit i tyto snahy, které mají reálný přínos pro životní prostředí. Tyto snahy jsou lepší alternativou například k čínskému přístupu, který v následujících letech svou uhlíkovou stopu snižovat nehodlá.

5. Ekologická etika a spiritualita

5.1. Obecné dobro a mezigenerační spravedlnost

Životní prostředí je nutné chápat jako kolektivní dobro. Jedná se totiž o společný prostor pro život všech lidí i ostatních tvorů. Závazkem člověka je tento prostor ochraňovat a chovat se k němu s úctou a pokorou, která mu náleží. Kompendium uvádí, že je třeba zabránit vykořisťování ekosystémů pro účely hospodářských potřeb.¹⁸¹ To znamená, že nastavení vztahů člověka a přírody nesmí probíhat v duchu ekonomismu, který předpokládá nekonečné využívání přírody pro uspokojení lidských potřeb. Taková kultura nerespektuje princip distributivní spravedlnosti, ve kterém mají mít všichni rovný přístup k rozdělovaným dobrům. Podle Sládka je péče o přírodu provázána s péčí o chudé a jinak vyloučené a ve vztazích k přírodě se odráží naše vztahy jednoho k druhému. Nedostatek solidarity a přátelství mezi lidmi se nutně projeví i v nezdravém vztahu k přírodě. Kontemplující člověk pečuje o sebe, o vztahy s druhými a také o mimolidský svět, protože vše je provázáno.¹⁸² Kocian hovoří o konfliktu kultury a přírody z důvodu nesrovnatelně rychlejší evoluce kultury oproti evoluci člověka a životního prostředí.¹⁸³ Je zřejmé, že potřebujeme vytvářet kulturu, která si bude vědoma schopností a potřeb prostředí, ve kterém se nachází. Taková kultura musí být environmentálně uvědomělá.

Myšlenka obecného dobra přesahuje aktuální potřeby člověka musí mít počítat s těmi, co přijdou po nás. Člověk se musí zamýšlet nad dopady svého jednání pro budoucí generace. Žádná generace nemá právo předávat životní prostředí následným generacím v horším stavu, než v jakém ho dostala od svých předků. Papež František hovoří o mezigenerační solidaritě, kde nepřipadá v úvahu sobecké a utilitaristické snahy o individuální prospěch.¹⁸⁴ Bohužel, člověk má tendenci uvažovat pouze v horizontu vlastní existence. Stejně tak i snahy o ochranu životního prostředí jsou zaměřeny spíše na zajištění vlastní pohodlného přežití bez nutnosti sebeomezení. Podle Kompendia se ale odpovědnost vůči společnému dědictví v podobě životního prostředí nevztahuje pouze k přítomnosti, ale přesahuje do budoucnosti.¹⁸⁵ Zde je třeba obratu v myšlení člověka skrze ekologickou výchovu k mezigenerační environmentální odpovědnosti, jejíž

---

¹⁸¹ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 296.

¹⁸² Srov. SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*, s. 68-69.

¹⁸³ Srov. KOCIAN, Matuš. *Etika životního prostředí*, s. 18.

¹⁸⁴ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 102.

¹⁸⁵ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 297.

výsledkem bude trvale udržitelný způsob života spravedlivý k současným i budoucím generacím. František zdůrazňuje, že je otázkou naší vlastní důstojnosti a smyslu našeho bytí předat příštím generacím obyvatelnou planetu.¹⁸⁶

5.2. Výchova k ekologické spiritualitě

Výchovu k ekologické odpovědnosti považují za stěžejní nástroj ke změně smýšlení člověka o jeho vztahu k přírodě. V aktuálním technologicko-ekonomistickém paradigmatu se svoboda člověka odvíjí od jeho svobody konzumovat.¹⁸⁷ Gore správně upozorňuje, že dokud budeme setrávat v mylném přesvědčení, že můžeme ovládat a využívat životní prostředí k okamžitému prospěchu, budeme i nadále pokračovat v devastování světa.¹⁸⁸ Jak ale změnit smýšlení lidí, kteří jsou takto silně vkořeneňi do kultury spotřeby a snahy o dosažení ekonomického úspěchu? U dospělých je to velice složité. Závazky vůči rodině a věřitelům nám nemusejí vůbec umožnit vymanit se z kolotoče vydělávej a splácej. Priority související s rodinou zastihují snahy o ekologickou konverzi. Individuální snahy o chování přívětivější k životnímu prostředí zase narážejí na „syndrom kapky v moři“¹⁸⁹, kdy si zkrátka řekneme, že moje šetření vodou nebo jízda do práce na kole stejně v globálním měřítku nemá sebemenší význam. To by ale byla chyba. Jít příkladem v rodině a místní komunitě má jistě své místo. Také jen dospělí mohou vytvářet dostatečný společenský tlak, který může změnit chování výrobců, trhu a politických elit neboli „zdravý tlak na ty, kdo mají politickou, ekonomickou a sociální moc.“¹⁹⁰

Přesto považují za důležitější formování studentů. Je nutné implementovat výchovné a vzdělávací prostředky od ranného věku a vést děti k životnímu stylu, který bude respektovat udržitelnost a mezigenerační spravedlnost, aby si tím vytvořili přirozený návyk, pevnou predispozici ke správnému jednání, ctnost. Binka hovoří o nutnosti vzdělávání na všech úrovních vzdělávacího systému, které bude založeno na evolučním a systémovém přístupu k Zemi s akcentováním vztahu k opozičnímu systému kultury člověka, který je na přírodě závislý. Takové vzdělávání následně formuje podobu kultury a vztahů člověka ke světu a je podstatným faktorem formování lidské

---

¹⁸⁶ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 103.

¹⁸⁷ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 129.

¹⁸⁸ Srov. GORE, Al. *Země na misce vah*, s. 239.

¹⁸⁹ Srov. DUNNE, John. GOLEMAN, Daniel. *Ekologie, etika a změna klimatu*, s. 167.

¹⁹⁰ FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 130.

ontogeneze.¹⁹¹ Je potřeba tímto směrem vést i budoucí pedagogy, kteří musejí přesvědčivě sdílet učení o důležitosti zachování životního prostředí. František hovoří o sestavování pedagogických postupů environmentální etiky, které povedou k solidaritě, soucitu a odpovědnosti.¹⁹² Skrze formování studentů všech úrovní budeme schopni vychovávat nové společenské a politické elity, pro které už nebude stěžejní populistická snaha nalákat co nejvíce voličů na sliby o růstu blahobytu, ale půjde jim o nastolení spravedlivého světového uspořádání, které bude vycházet z principu personality. Ve vzdělávání nelze opomenout úlohu rodiny, kde si děti osvojují návyky, které je provázejí v dalším životě. František hovoří o rodině jako o místě integrální formace, kde se rozvíjejí aspekty osobního zrání.¹⁹³ Postupným zvnitřňováním ekologických návyků skrze šíření ekologické gramotnosti dojde k potřebné proměně smýšlení napříč společnostmi. Ctnost ekologické šetrnosti se musí stát lidskou přirozeností. K tomu ale musí být člověk vychován. Člověk odchovaný konzumerismem bude takové změny přijímat jen velmi těžko.

5.3. Nový životní styl

Bill Gates ve svých snahách o environmentální osvětu upozorňuje především na nutnost snížit emise skleníkových plynů na nulu. Toho chce dosáhnout jednak využitím technologií, které již máme, jako jsou solární a větrné elektrárny. Dále tvrdí, že musíme vytvořit a implementovat nové, převratné technologie, které se postarají o zbytek.¹⁹⁴ Gates také upozorňuje na nutnost masivních investic, které nám umožní čistější technologie, ale otázka zmíněného masivního financování není zcela zodpovězena. Zkrátka nevíme, kdo by to měl všechno zaplatit. Gates reprezentuje technologické optimisty, kteří vkládají své naděje do technologií, od kterých si slibují vyřešení ekologické krize a udržení stávajícího životního stylu. Technologie, nikoli člověk může podle Gatese vyřešit stávající krizi. Pro zajímavost, podle studie univerzity v Indianě, která se zabývala uhlíkovou stopou nejbohatších lidí, je Gatesova roční uhlíková stopa přibližně 7500 tun CO₂.¹⁹⁵ V kontrastu roční uhlíková stopa průměrného

---

¹⁹¹ Srov. ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*, s. 70-71.

¹⁹² Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 132.

¹⁹³ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 134.

¹⁹⁴ Srov. GATES, Bill. *How to Avoid a Climate Disaster*, s. 8.

¹⁹⁵ Srov. *Which billionaire has lowest carbon footprint?* (23.2.2021) [2022-4-30].

<https://www.businessstoday.in/latest/world/story/elon-musk-jeff-bezos-and-bill-gates-which-billionaire-has-lowest-carbon-footprint-289151-2021-02-23>.

obyvatele světa je 4,5 tuny CO₂, u průměrného Evropana je to 6,5 tuny a u průměrného Čecha je to nelichotivých 12,6 tuny CO₂ za rok.¹⁹⁶

Domnívám se, že se lidstvo musí vydat složitější cestou a sice cestou upřímné sebereflexe s následnou proměnu mentality. Tato mentalita, která povede ke změně životního stylu, se podle Kompendia musí vyznačovat střízlivostí, umírněností, sebekázní, a to vše na individuální i společenské rovině.¹⁹⁷ Není zde prostor pro hromadění věcí a majetku, protože to nás odvádí od prožívání toho skutečně důležitého. Papež František hovoří o svobodně prožívané střídmosti, která umožňuje každému radovat se z maličkostí a z toho, co máme, namísto hromadění požitků a smutku z toho, co nám schází.¹⁹⁸ Hovoříme tedy o rozvinutí ctnosti pokory pramenící z úcty k životu.¹⁹⁹

Zmínil jsem dříve, že za správnou cestu považuji vzdělávání k ekologické uvědomělosti. To je ale běh na dlouhou trať. V mezích je každý z nás schopen skutků dobrovolné skromnosti a ekologické šetrnosti. Kohák spíše než o skromnosti píše o výběrové náročnosti. Máme být nároční na kvalitu ovzduší, vody, rozvoj veřejné dopravy a energetiky a mít radost ze života, nikoli z majetku.²⁰⁰ Ekologická šetrnost se v praxi projevuje drobnými, leč významnými každodenními skutky k ochraně přírody. Papež František uvádí například omezování plastových materiálů, šetřit vodou, třídit odpad, vařit jen tolik, kolik spotřebujeme, chránit ostatní tvory, omezovat cestování autem a raději volit veřejnou dopravu, sázení stromů, zhasínání světel a podobně.²⁰¹ Dalším přínosem může být omezení konzumace masa. Chov zejména hovězího dobytka je jednak nešetrný k životnímu prostředí, protože je náročný na půdu a krmivo pro dobytek, který vypouští enormní množství metanu, což je skleníkový plyn podílející se na změně klimatu. Dále je také často nešetrný k samotným zvířatům, která trpí. Valeriová doporučuje konzumaci sezónních, lokálních potravin.²⁰² Ty jsou šetrnější z pohledu logistiky (od pěstitele na náš stůl) a podporují místní rozvoj. Kocian uvádí celou řadu důležitých aspektů environmentální morálky, z nichž vybírám tyto: preferování času stráveného s rodinou, nad časem stráveným v práci, preferování

---

¹⁹⁶ Srov. *Znáte svou uhlíkovou stopu?* (26.9.2021) [2022-4-30]. <https://www.enviweb.cz/120171>.

¹⁹⁷ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 307.

¹⁹⁸ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 139.

¹⁹⁹ Srov. SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*, s. 67.

²⁰⁰ Srov. KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář*, s. 83.

²⁰¹ Srov. FRANTIŠEK. *Laudato si'*, s. 134.

²⁰² Srov. VALERIOVÁ, Ruth. *Pravdivý život*, s. 226.

energeticky úsporného života, propagování životního stylu, který se nepoměřuje majetkem, ale dobrými vztahy, pěstovat altruismus a lásku ke všemu živému, ignorovat reklamu a nepodléhat módním trendům, kupovat jen to, co skutečně potřebujeme, nepodporovat politiku zaměřenou na konzum a blahobyt na úkor životního prostředí, nepoužívat výrobky s neetickým výrobním procesem vykořisťujícím lidi nebo přírodu, chodit více pěšky, pečovat o zeleň a nezpůsobovat utrpení zvířatům. A hlavně nepropadat při tom všem beznaději a pocitům, že moje jednání stejně nic nezmění.²⁰³ Těchto individuálních skutků je nespočet, jen začít. Důležitá je vytrvalá snaha o životní styl respektující přírodu a její provázanost s lidským světem. V tom může pomoci křesťanská spiritualita, která vidí v přírodě otisk Božího stvořitelského díla. Nabádá člověka k postoji vděčnosti a uznání a skrze vztah k Bohu mu ukazuje na její hluboký význam.²⁰⁴

---

²⁰³ Srov. KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*, s. 110.

²⁰⁴ Srov. Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*, s. 307.

Závěr

Jak jsem zmínil v úvodu této diplomové práce, environmentální etika není tématem novým, nicméně je tématem velmi aktuálním. Žijeme v době globálního hospodářství, které je zaměřeno na tvorbu bohatství, udržení životní úrovně a trvalý růst. Tento růst je možný jen díky čerpání přírodních zdrojů, které slouží člověku pro dosahování jeho cílů a uspokojování potřeb. Zmíněné zdroje se ale vyznačují několika specifickými vlastnostmi, jako jsou jejich neobnovitelnost (pokud hovoříme o fosilních palivech nebo nerostných surovinách získávaných těžbou) nebo škodlivost při nevhodném užití člověkem (opět fosilní paliva a jejich spalování, devastace krajiny, znečišťování vody). Dalším specifikem je lokalita. Velká část přírodního bohatství je dobývána v zemích třetího světa, kde ale místní nemohou využívat plody těchto zdrojů. Naopak, většinová spotřeba se děje v bohatých zemích, které se stávají ekologickými dlužníky na úkor chudých, kteří navíc doplácí na negativní environmentální jevy způsobené ekonomickou činností člověka.

Z výše zmíněného je patrné, že poškozování životního prostředí je alespoň částečně motivováno ekonomikou a spotřebou. Rozsah konzumerismu a ekonomismu v dnešním světě je bezprecedentní a dnes je již jasné, že stojí za změnami klimatickými i geopolitickými. Míra konzumu je zdánlivě i mírou blahobytu a naplněného lidství. Životní prostředí je potom jakési inertní pozadí, v němž se uskutečňuje naše existence a jehož funkce je čistě instrumentální.

Ve své práci představuji ekonomistické paradigma a konzumerismus jako viníky ekologické i sociokulturní krize. V první části uvádím vybrané oblasti životního prostředí zasažené ekonomickou aktivitou člověka. Přiblížena je problematika změn klimatu, odpadů a vody. Dále představuji problémy týkající se přímo člověka, jako jsou chudoba, otázka potravin nebo sociálního úpadku. Zdůrazněny jsou omezené možnosti planety vytvářet nové zdroje a vyrovnávat se s lidským působením a také provázanost životního prostředí a života člověka. Zvláštní pozornost je věnována prohlubování sociálních rozdílů mezi bohatými a chudými a poškozování mezilidských vztahů. Jako konkrétní a aktuální příklad poškozování životního prostředí kvůli zisku uvádím fenomén těžby kryptoměn. Etickým úskalím je zde nadřazenost zisku nad devastací životního prostředí v podobě enormní spotřeby energie potřebné pro těžbu virtuálních mincí a v produkci

elektronického odpadu. Nastíněna jsou potenciální východiska v podobě regulace energetického mixu pro těžbu, i samotných těžbařů.

V další části se věnuji etickým směrům environmentální etiky, které považuji za relevantní pro téma této práce. Na myšlenkách vybraných autorů hodnotím motivy lidského jednání ve vztahu k životnímu prostředí. Silný antropocentrismus je uveden jako odmítaný, leč praktikovaný směr kořistnického vztahu člověka k přírodě, který podporuje konzumerismus a přírodě přisuzuje čistě služební charakter bez vlastní hodnoty. Do opozice jsou postaveny extrémně biocentrické směry, které odmítají nadřazenost člověka nad přírodou a jeho existenci rozpouštějí do celku ekosystému. Uveden je také teocentrismus jako syntéza umírněných antropocentrických a neantropocentrických etických směrů, kde ve středu dění není ani člověk, ani příroda. Uprostřed stojí Bůh stvořitel, který určuje člověku správcovskou úlohu nad svým stvořením, která se vyznačuje zodpovědnou péčí. Při hodnocení výše uvedených směrů je za eticky vyvážený považován slabý antropocentrismus, doplněný o rozměr racionality, pokory a altruismu, který vylučuje kořistnický, individualistický přístup k životnímu prostředí. Jeho vhodnost také spočívá v tom, že antropocentrické nastavení je člověku přirozené a nevyžaduje změnu kulturního paradigmatu s novou etikou.

V následující části se podrobněji zabývám křesťanským environmentalismem a také obviněním křesťanství ze způsobení ekologické krize z pera Lynna Whitea. Ten považuje křesťanství za původce vědecko-technologického rozmachu lidstva a desakralizace přírody, které zapříčinily neřízené vykořisťování přírody a z toho plynoucí ekologickou krizi. Vysvětleny jsou slabiny Whiteovy kritiky křesťanství a také jsou blíže vysvětleny pojmy *Dominium terrae* a *Stewardship*, které určují vztah člověka k přírodě. V rámci kritiky Whiteových tezí je zdůrazněna role osvícenství a průmyslové revoluce na rozvoj vědy a techniky a odsunutí vlivu křesťanství v tomto období do pozadí. Protože White vychází z biblické zprávy o stvoření, je další podkapitola věnována příčinám mylné interpretace veršů knihy Genesis. Konstatuji, že mylná interpretace veršů o stvoření a podmanění si Země a také selhání člověka ve své úloze správce stvoření, mohly v minulosti vést ke kořistnickým tendencím člověka vůči přírodě. Tyto myšlenky jsou ale překonané a ekologická spiritualita je nyní integrální součástí křesťanství.

V další kapitole se věnuji automobilové kultuře a jejímu vlivu na životní prostředí. Automobilismus je identifikován jako významný ekonomický faktor podílející

se na devastaci přírody. Představeny jsou konkrétní dopady automobilismu na životní prostředí v podobě znečištění a budování infrastruktury spojené s dopravou. Podrobněji se věnuji snahám automobilového průmyslu eliminovat negativní dopady na životní prostředí přechodem k elektromobilitě. Podrobně se věnuji úskalím spojeným s elektrifikací automobilů, o kterých není běžně slyšet. Na konkrétním příkladu automobilky Volvo dokazuji, že za současných podmínek není elektromobilita plnohodnotným východiskem z ekologické krize. Tím se může stát až po vyřešení závažných nedostatků, jako jsou nešetrná výroba baterií a problém jejich následné recyklace. Uvádím i alternativy k elektromobilitě, které by mohli překlenout období mezi ukončením využívání fosilních paliv a přechodem k trvale udržitelnému automobilismu. Vysvětluji také, v čem spočívá ekonomistický rozměr automobilové kultury a co vede k její atraktivitě mezi lidmi. V rámci kapitoly přidávám ještě příklad ekologické odpovědnosti firem v automobilovém průmyslu. Uvádím konkrétní snahy společnosti Ronal Group na omezení dopadů své činnosti na životní prostředí.

V poslední kapitole se věnuji ekologické spiritualitě. Vysvětleny jsou pojmy obecného dobra a intergenerační spravedlnosti, které vylučují sobecký individualismus v podobě konzumerismu, který poškozují generace, které přijdou po nás. Vysvětlena je důležitost výchovy a vzdělávání k ekologické odpovědnosti zejména u dětí, u kterých může vést k celospolečenské proměně kulturního paradigmatu s důrazem na ochranu životního prostředí. Uvádím také aspekty proměny životního stylu, který musí odhlédnout od technokratických řešení a soustředit se na axiologickou proměnu člověka. Apeluji na internalizaci pokory, střídlivosti, skromnosti a výrazem Erazima Koháka, také na výběrovou náročnost. Musíme být nároční na kvalitu našich životů, nikoli na množství věcí, kterými naše životy plníme. Uvádím příklady individuálních skutků ekologické odpovědnosti, kterých jsou všichni schopni. Ač se zdá, že mají z pohledu jednotlivce pramalý význam, v globálním měřítku hrají významnou roli v ochraně životního prostředí.

Ekologický životní styl je volbou, která nevychází primárně ze strachu o zhoršení životních podmínek a úrovně pro nás, kteří žijeme teď a tady, ale z upřímné snahy o globální, mezigenerační a trvalou spravedlnost a solidaritu. Nazval bych to ekologickým altruismem, ve kterém odhlížíme od sebe a otevíráme se potřebám druhých a také potřebám našeho životního prostředí, a to nikoli pouze v horizontu vlastní existence. Věřím, že tato práce toto srozumitelně akcentuje.

Seznam literatury

ANZENBACHER, Arno. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. 2. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. ISBN 978-80-7325-371-4.

BINKA, Bohuslav. ZÁMEČNÍK, Jan. *Lynn White a Max Oelschlaeger – dva pohledy na roli křesťanství v environmentální krizi*. Filosofický časopis. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 2018. Roč. 66, č. 6, s. 889-907. ISSN 0015-1831.

DUNNE, John. GOLEMAN, Daniel. *Ekologie, etika a změna klimatu: Dalajlama v dialogu se světovými odborníky*. Praha: Vyšehrad, 2020. ISBN 978-80-7601-254-7.

FRANTIŠEK, Papež. *Laudato si'*. 2. vydání. Praha: Paulínky, 2018. ISBN 978-80-7450-294-1.

FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*. 3. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3.

GATES, Bill. *How to Avoid a Climate Disaster: The solution we have and the breakthroughs we need*. Dublin: Penguin Random House UK, 2021. ISBN 978-0-241-4483-4.

GORE, Al. *Země na misce vah: Ekologie a lidský duch*. Praha: Argo, 2000. ISBN 80-7203-310-7.

GRASSE, Alexis. *The Impact of Anthropocentrism on Christian Environmentalism*. Dialogue & Nexus, roč. 2016/2017, č. 3.

GRYGAR, Jiří. *O vědě a víře*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 978-80-7192-535-4.

HODSON, Margot. WEAVER, John. *The Place of Environmental Theology: A guide for seminaries, colleges and universities*. Praha: Mezinárodní baptistický teologický seminář evropské baptistické federace o.p.s., 2007. ISBN 80-87006-04-6.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254329-6.

JEMELKA, Petr. *Environmentální etika, antropocentrismus a racionalita*. Filosofický časopis. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1997, roč. 45, č. 3, s. 459-468. ISSN 0015-1831.

- KARCZUBOVÁ, Luisa. *Teologie a ekologie*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., 2018. ISBN 978-80-7412-312-2.
- KOCIAN, Matúš. *Etika životního prostředí*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, s.r.o., 2015. ISBN 978-80-7458-067-3.
- KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: Kapitoly z ekologické etiky*. 3. vydání. Praha: Slon, 2012. ISBN 978-80-85850-86-4.
- LIBROVÁ, Hana. *Pestrí a zelení: Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica a Hnutí Duha, 1994. ISBN 80-85368-18-8.
- MLČOCH, Lubomír. *Ekonomie důvěry a společného dobra. Česká republika v evropské unii: pokus o nástin perspektivy*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1188-0.
- MOLTMANN, Jürgen. *Bůh ve stvoření: Ekologická nauka o stvoření*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-233-0.
- MOYOVÁ, Dambisa. *Kterak Západ zbloudil: 50 let ekonomického bláznovství – a neúprosná rozhodnutí, která nás čekají*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2500-5.
- MURRAY, Robert. *Teologie stvoření: Reflexe o ekologii*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, s.r.o., 2017. ISBN 978-80-7412-253-8.
- NORTON, Bryan G. *Environmental Ethics and Weak Anthropocentrism*. Environmental Ethics, roč. 1984, č. 6, strany 131-148.
- Papežská rada pro spravedlnost a mír. *Kompendium sociální nauky církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-7195-014-1.
- SCHWEITZER, Albert. *Civilization and Ethics*. London: Unwin Books, 1961. ISBN 978-00-4170-016-9.
- SLÁDEK, Karel. *Ekologická spiritualita a etika*. Praha: Triton, 2019. ISBN 978-80-7553-696-9.
- SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka. *Člověk v pokorném závazku vůči světu: Studie z ekologické etiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-7465-042-0.

ŠMAJS, Josef. BINKA, Bohuslav. ROLNÝ, Ivo. *Etika, ekonomika, příroda*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80-247-4293-9.

ŠTICA, Petr. *Migrace a rozvoj z pohledu sociální etiky: šance, potenciály a výzvy*. In: ŠRAJER, Jindřich a kol. *Křehká tvář rozvoje v globalizovaném světě: kritické výzvy Populorum progressio (1967) a interdisciplinární analýzy mezinárodního rozvoje a chudoby*. Praha: Lidové noviny 2017, s. 151-166. ISBN 978-80-7422-610-6.

VALERIOVÁ, Ruth. *Pravdivý život: Víra a ekologie ve věku konzumerismu*. Praha: Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-424-8.

WHITE, Lynn. *Continuing the Conversation*. In BARBOUR, Ian. *Western Man and Environmental Ethics: Attitudes Toward Nature and Technology*. London: Addison-Wesley, 1973. ISBN 978-02-0100-387-1.

WHITE, Lynn. *The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*. Science, ročník 155, č. 3767, American Association for the Advancement of Science, 1967, strany 1203–1207.

Internetové zdroje:

Auta v ČR dál stárnou (2.12.2021) [2022-3-18]. <https://www.uamk.cz/aktuality/2870-auta-v-cr-dal-starnou>.

Cambridge Bitcoin Electricity Consumption Index (5.10.2021) [2022-2-12]. https://ccaf.io/cbeci/mining_map.

Bitcoin Energy Consumption Index [2022-2-12]. <https://digiconomist.net/bitcoin-energy-consumption>.

COP26: What was agreed at the Glasgow climate conference? (15.11.2021) [2022-2-12]. <https://www.bbc.com/news/science-environment-56901261>.

Data automobilky Škoda Auto [2022-3-25]. <https://www.skoda-auto.cz/>.

Effect of Battery Manufacturing on Electric Vehicle Life-Cycle Greenhouse Gas Emissions [2022-3-18]. <https://theicct.org/publication/effects-of-battery-manufacturing-on-electric-vehicle-life-cycle-greenhouse-gas-emissions/>.

Emise CO₂ z aut: fakta a čísla (18.4.2019) [2022-3-20]. <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/headlines/society/20190313STO31218/emise-co2-z-aut-fakta-a-cisla-infografika>.

Lithium extraction [2022-3-19].

https://en.wikipedia.org/wiki/Lithium#Environmental_issues.

Lynn White biografie [2022-2-25].

https://en.wikipedia.org/wiki/Lynn_Townsend_White_Jr.

Norma euro [2022-3-25]. https://cs.wikipedia.org/wiki/Emisn%C3%AD_norma_Euro.

Osmiletá Tesla se 156 tisíci km ukazuje, jak to dopadá s „ekologičností“ elektromobilů

(18.7.2021) [2022-3-25]. https://www.autoforum.cz/zajimavosti/osmilet-a-tesla-se-156-tisici-najety-mi-km-ukazuje-jak-to-dopada-s-ekologicnosti-elektromobilu/?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu#dop_ab_variant=594020&dop_source_zone_name=hpfeed.szhnp.box&dop_req_id=DZtLq4pmvWb-202107200318&dop_id=12664845.

Pařížská dohoda [2022-3-12]. https://www.mzp.cz/cz/parizska_dohoda.

Počet aut ve světě [2022-3-15]. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Automobil#Statistika>.

Porsche Working on Synthetic Fuel to Make ICE Cars as Clean as EVs (23.2.2021)

[2022-3-19]. <https://www.caranddriver.com/news/a35577611/porsche-synthetic-efuel-clean-emissions-testing/>.

Ronal Group Sustainability [2022-3-21].

<https://www.ronalgroup.com/en/sustainability/>.

Volvo report [2022-3-27]. <https://www.volvocars.com/images/v/-/media/project/contentplatform/data/media/my23/xc40-electric-light/volvo-cars-LCA-report-xc40.pdf>.

What is ASI Aluminium? [2022-3-21]. <https://aluminium-stewardship.org/why-aluminium/what-is-asi-aluminium/>.

Which billionaire has lowest carbon footprint? (23.2.2021) [2022-4-30].

<https://www.businesstoday.in/latest/world/story/elon-musk-jeff-bezos-and-bill-gates-which-billionaire-has-lowest-carbon-footprint-289151-2021-02-23>.

Znáte svou uhlíkovou stopu? (26.9.2021) [2022-4-30]. <https://www.enviweb.cz/120171>.